

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Přírodovědecká fakulta
katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

VZTAH K MÍSTU U ŽÁKŮ ZŠ – PŘÍPADOVÁ STUDIE Z ČÁSLAVI

**RELATIONSHIP TO PLACE FOR PRIMARY SCHOOL PUPILS - CASE
STUDIES FROM ČÁSLAV**

Bakalářská práce

Marie Železná

Praha 2009

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Tomáš Matějček

Prohlašuji, že jsem zadanou bakalářskou práci vypracovala sama a že jsem uvedla veškeré použité informační zdroje.

V Praze dne 18. srpna 2009

.....

Marie Železná

Poděkování

Ráda bych poděkovala Mgr. Tomáši Matějčkovi za věnovaný čas a ochotu se kterou se ujal role vedoucího mé práce. Dále bych chtěla poděkovat RNDr. Silvii Kučerové a RNDr. Zdeňku Kučerovi za cenné rady a připomínky.

VZTAH K MÍSTU U ŽÁKŮ ZŠ – PŘÍPADOVÁ STUDIE Z ČÁSLAVI

Abstrakt

Záměrem této práce je zhodnocení vztahu moderního člověka k bezprostřednímu okolí. Základem práce je anketární šetření, kterého se zúčastnili žáci 8. a 9. tříd základních škol v Čáslavi. Anketární šetření se především zaměřilo na vztah respondentů k okolí školy, městu Čáslavi a na vztah žáků k přírodě. Výsledky šetření jsou zpracovány formou názorných grafů. Z výsledků šetření vyplynul slabý vztah respondentů k přírodě a často nedostatečná znalost bezprostředního okolí školy.

Klíčová slova: anketární šetření – žáci ZŠ – vztah k místu – Čáslav

RELATIONSHIP TO PLACE FOR PRIMARY SCHOOL PUPILS – CASE STUDIES FROM ČÁSLAV

Abstract

The purpose of this study is to evaluate the relationship between people and their proximate surroundings. The basis of the study is a survey with of pupils from 8th and 9th grade classes in Čáslav. The survey's questionnaire focused on respondent's relationships to their school's neighborhood, to the town of Čáslav and to nature in general. The results of the investigation are presented with illustrative graphs. The investigation's results showed a weak relationship, among respondents, to nature and a lack of knowledge about the school's immediate surroundings.

Keywords: questionnaire survey - primary school pupils - relationship to place - Čáslav

OBSAH

Seznam grafů	6
Seznam příloh	9
Seznam tabulek	9
1. Úvod	10
2. Místo	12
2.1. Vývoj koncepce místa v humánní geografii	12
2.2. Definování místa	14
2.3. Místo jako domov	16
3. Charakteristika města Čáslav	17
3.1. Čáslav a její historie	17
3.2. Významné památky města Čáslav	19
3.3. Významné osobnosti města Čáslav	20
4. Charakteristika základních škol v Čáslavi	22
4.1. Základní škola Náměstí	22
4.2. Základní škola Masarykova	23
4.3. Základní škola Sadová	24
5. Metodika práce	25
6. Vyhodnocení dotazníků	28
7. Zhodnocení výsledků a diskuze	53
8. Závěr	55
Seznam použitých zdrojů a literatury	56
Přílohy	59

Seznam grafů

Graf č. 1 - Vývoj počtu obyvatel v Čáslavi mezi lety 1869 - 2001	18
Graf č. 2 - Věk respondentů v jednotlivých základních školách v Čáslavi	29
Graf č. 3 - Věk respondentů základních škol v Čáslavi	29
Graf č. 4 - Místa narození respondentů v jednotlivých základních školách v Čáslavi ...	29
Graf č. 5 - Místa narození respondentů základních škol v Čáslavi	30
Graf č. 6 - Bydliště respondentů v jednotlivých základních školách v Čáslavi	30
Graf č. 7 - Bydliště respondentů základních škol v Čáslavi	30
Graf č. 8 - Doba cesty do školy respondentů jednotlivých základních škol v Čáslavi ...	31
Graf č. 9 - Doba cesty do školy respondentů základních škol v Čáslavi	31
Graf č. 10 - Pořádání školy v přírodě v jednotlivých základních školách v Čáslavi	32
Graf č. 11 - Pořádání školy v přírodě v základních školách v Čáslavi	32
Graf č. 12 - Účast respondentů na škole v přírodě v jednotlivých základních školách v Čáslavi	33
Graf č. 13 - Účast respondentů základních škol v Čáslavi na škole v přírodě	33
Graf č. 14 - Doplnění výuky vycházkami v jednotlivých základních školách v Čáslavi .	34
Graf č. 15 - Doplnění výuky vycházkami v základních školách v Čáslavi	34
Graf č. 16 - Výuka v terénu v jednotlivých základních školách v Čáslavi	35
Graf č. 17 - Výuka v terénu v základních školách v Čáslavi	35
Graf č. 18 - Oblíbenost výuky v terénu respondenty v jednotlivých základních školách v Čáslavi	35
Graf č. 19 - Oblíbenost výuky v terénu respondenty v základních školách v Čáslavi ...	36
Graf č. 20 - Znalosti respondentů o okolí školy v jednotlivých základních školách v Čáslavi	36
Graf č. 21 - Znalosti respondentů o okolí školy v základních školách v Čáslavi	36
Graf č. 22 - Zákres školy do mapy v jednotlivých základních školách v Čáslavi	37
Graf č. 23 - Zákres školy do mapy v základních školách v Čáslavi	37
Graf č. 24 - Zákres nejméně oblíbených míst v Čáslavi do mapy v jednotlivých základních školách v Čáslavi	38
Graf č. 25 - Zákres nejméně oblíbených míst v Čáslavi do mapy v jednotlivých základních školách v Čáslavi	38
Graf č. 26 - Zákres nejvíce oblíbených míst v Čáslavi do mapy v jednotlivých základních školách v Čáslavi	39

Graf č. 27 - Zákres nejvíce oblíbených míst v Čáslavi do mapy v jednotlivých základních školách v Čáslavi.....	39
Graf č. 28 - Popis obrázků jednotlivých lokalit v Čáslavi	40
Graf č. 29 - Popis obrázků jednotlivých lokalit v Čáslavi	40
Graf č. 30 - Zákres obrázků jednotlivých lokalit v Čáslavi do přiložené mapy	40
Graf č. 31 - Zákres obrázků jednotlivých lokalit v Čáslavi do přiložené mapy	41
Graf č. 32 - Návštěvnost vybraných lokalit respondenty z jednotlivých základních škol v Čáslavi	41
Graf č. 33 - Návštěvnost vybraných lokalit respondenty základních škol v Čáslavi	42
Graf č. 34 - Oblíbenost lesoparku Vodranty mezi respondenty jednotlivých základních škol v Čáslavi	42
Graf č. 35 - Oblíbenost lesoparku Vodranty mezi respondenty základních škol v Čáslavi	43
Graf č. 36 - Spokojenost respondentů jednotlivých základních škol v Čáslavi se současným stavem lesoparku Vodranty	43
Graf č. 37 - Spokojenost respondentů základních škol v Čáslavi se současným stavem lesoparku Vodranty	43
Graf č. 38 - Účast respondentů v zájmových kroužcích v jednotlivých základních školách v Čáslavi	44
Graf č. 39 - Účast respondentů v zájmových kroužcích v základních školách v Čáslavi	44
Graf č. 40 - Nabídka kroužků v jednotlivých základních školách v Čáslavi	45
Graf č. 41 - Nabídka kroužků v základních školách v Čáslavi	45
Graf č. 42 - Aktivita respondentů jednotlivých základních škol v Čáslavi po skončení výuky.....	46
Graf č. 43 - Aktivita respondentů základních škol v Čáslavi po skončení výuky.....	46
Graf č. 44 - Trávení volného času respondentů jednotlivých základních škol v Čáslavi v přírodě.....	47
Graf č. 45 - Trávení volného času respondentů základních škol v Čáslavi v přírodě....	47
Graf č. 46 - Pobyt v přírodě respondentů jednotlivých základních škol v Čáslavi s rodiči	48
Graf č. 47 - Pobyt v přírodě respondentů základních škol v Čáslavi s rodiči	48
Graf č. 48 - Lokalita rekreačních chat a chalup respondentů jednotlivých základních škol v Čáslavi	49

Graf č. 49 - Lokalita rekreačních chat a chalup respondentů základních škol v Čáslavi	49
Graf č. 50 - Pocit bezpečí respondentů v okolí jednotlivých základních škol v Čáslavi	50
Graf č. 51 - Pocit bezpečí respondentů v okolí základních škol v Čáslavi.....	51
Graf č. 52 - Lokalita, ve které by respondenti jednotlivých základních škol v Čáslavi chtěli bydlet	51
Graf č. 53 - Lokalita, ve které by respondenti základních škol v Čáslavi chtěli bydlet ..	52
Graf č. 54 - Upřesnění lokality, ve které by respondenti jednotlivých základních škol v Čáslavi chtěli bydlet.....	52
Graf č. 55 - Upřesnění lokality, ve které by respondenti základních škol v Čáslavi chtěli bydlet	52

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Dotazník pro žáky základních škol v Čáslavi	59
Příloha č. 2 - Průvodní dopis pro ředitele základních škol v Čáslavi	63
CD s kompletními výsledky dotazníkového šetření	

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 - Počet chlapců a dívek v jednotlivých základních školách v Čáslavi.....	28
---	----

1. Úvod

Když jsem přemýšlela nad tématem mé bakalářské práce, snažila jsem se nalézt námět, který by bezprostředně reflektoval vztah lidské společnosti k planetě, na které žijí. Nejprve mě napadala „velká“ témata - globální oteplování, znečištění oceánů, kácení pralesů, rychlý úbytek přírodních druhů. Všechny tyto problémy a mnohé další se samozřejmě bytostně dotýkají nás všech, přesto zní naším uším trochu cizí. Žijeme uprostřed poklidné Evropy, která již dlouhou dobu nepocítila drtivou sílu přírody, kterou jsou tak často sužovány jiné kontinenty. Hledala jsem téma, se kterým by se mohl i obyčejný Evropan ztotožnit. Tímto tématem je vztah k domovu, rodnému kraji, ke své zemi. Člověk byl odpradáвна determinován především svým okolím a kulturou daného společenství, přesto rychlý rozvoj moderních technologií a vědeckých poznatků v 20. století značně změnil způsob života civilizovaných lidí. Současný trend komunikace a získávání informací pomocí internetu prolomil prostorové a kulturní bariéry mezi jednotlivými státy a kontinenty. Člověk 21. století přestal být názorově vázán pouze k místu svého života. Je to však dobře?

Charakter a historie rodného kraje nám pomáhá pochopit sebe sama, naše kořeny, svět, do kterého patříme. Jak moc je pro člověka důležitý domov, rodina a rodný kraj dokládá i autobiografická kniha Cesta za sny mého otce prezidenta USA Baracka Obamy. Má práce sice nemá žádný vzletný název, přesto se může stát zajímavým podkladem pro pochopení současné doby a lidské společnosti.

Pro svou práci na téma vztah k místu, jsem dlouho hledala cíl a vhodnou koncepci pro jeho naplnění. Cílem mé práce je podat svědectví o vztahu moderního člověka k bezprostřednímu okolí. Rozhodla jsem se oslovit žáky základních škol pomocí anketárního šetření, abych zjistila jejich vztah k rodnému místu, nebo k prostředí ve kterém se denně pohybují. Mladí lidé budou nejlépe ilustrovat charakter 21. století, protože nejsou zatíženi minulostí a jsou limitováni pouze současnými (demokratickými) poměry.

Základní škola má naučit děti především nejdůležitějším věcem, které potřebují pro život v lidské společnosti. Mezi velmi důležité poznatky jistě patří i vztah ke svému okolí. Pro svoje šetření jsem si vybrala místo, které je i mě nejbližší a znám ho nejlépe - město Čáslav. Vyhodnocení dotazníků nám může alespoň částečně pomoci odhalit vztah nastupující generace k místu, ve kterém žijí a studují.

Moji práci můžeme rozdělit na dvě části - teoretickou a analytickou. V teoretické části jsem se snažila přiblížit obsah koncepce místa tak, jak ho chápe relevantní česká i zahraniční literatura. V další kapitole si přiblížíme město Čáslav a základní školy,

kterých se anketární šetření týkalo. Teoretická část práce je pak završena kapitolou o metodice práce a průběhu anketárního šetření. Základem analytické části práce je vlastní vyhodnocení anketárního šetření s názornými grafy a komentářem k jednotlivým otázkám. Následuje zhodnocení výsledků šetření a jejich interpretace s ohledem na teoretickou část práce. V závěru jsem se pokusila shrnout nejdůležitější poznatky pramenící z mé práce.

2. Místo

Se slovem místo se denně setkáváme v běžném životě, používáme ho téměř pokaždé, když se snažíme popsat určitý prostor, domluvit schůzku, nebo vyprávět příhody, které se nám staly. Přestože je studium míst jedním ze základních konceptů moderní geografie, je místo pojmem, který nemůžeme jednoduše vymezit. Obtížnost přesné definice místa je podmíněna proměnlivými způsoby chápání obsahu tohoto pojmu během vývoje geografického myšlení. Místo se chápe v současné geografii jako velmi mladý koncept (Matlovič 2007). Místo lze navíc chápat jako komplexní pojem, který v sobě nese nejen geografický, ale také filosofický, ekologický a sociologický charakter. Mnoho autorů však varuje před nevhodným směřováním konceptu místa s konceptem krajiny, životního prostředí a prostoru (Baker 2003, Setten 2006). V následujících kapitolách si proto přiblížíme nejen historický vývoj koncepce místa, tak jak ho chápali jednotliví autoři, ale pokusíme se místo vymezit vůči prostoru a krajině. Pro moji práci je zároveň důležité přiblížit i ideu domova, která je jednou z nedílných součástí koncepce místa.

2.1. Vývoj koncepce místa v humánní geografii

Klíčovými koncepty používanými v geografii jsou kromě místa prostor a region. V tradiční předválečné regionální a kvantitativní geografii 50. let 20. století se koncepce prostoru a regionu chápaly jako lépe popsatelné a vymezitelné. Pro studium geografie se uplatňovaly empiricko - analytické metody bádání, především chorologické paradigma Hettner – Hartshorne pro regionální geografii a nomotetické paradigma dle Schaefera pro kvantitativní geografii (Matlovič, Matlovičová 2006). Obě dvě koncepce geografie považovaly místo za pouhou součást euklidovské prostorové geometrie. Geografie 50. a 60. let 20. století ještě stále chápala slovo místo jako ohraničenou prostorovou jednotku, za soubor souřadnic uprostřed prostoru (Cresswell 2004).

Obrat v chápání vztahu prostoru a místa přinesla až 70. léta 20. století. Nová vlna humanistické geografie vznikla především jako přímá kritika vývoje humánní geografie 50. a 60. let (Cresswell 2008). Místo se stalo jedním ze symbolů revoluce v humánní geografii. Zasloužila se o to především skupina humanistických geografů vyzdvihujících zkušenost a citlivost člověka před logikou analytické vědy, která chápala člověka především jako bytost ryze racionální. Tato éra je silně ovlivněna prací a názory dvou humanistických geografů Yi-Fu Tuana a Edwarda Relpha (Johnston 2000). Navazovali především na myšlenky Freda Lukermana (1964), který tvrdil,

že geografie je poznávání světa skrze místa. Místo tak přestalo být podřízené sterilnímu prostoru a začalo být chápáno jako samostatný pojem (Cresswell 2004).

Relph (1976) chápal místo jako přímou spojnici mezi světem a člověkem. Podle tohoto autora člověk a místo nemohou jeden bez druhého existovat. Být člověkem, znamená být na místě. Místo se proto stává hlavním determinujícím aspektem lidské společnosti. Snažil se také poukázat na relativní nezávislost místa na lokalizaci. Svou teorii se snažil podpořit tvrzením, že i loď, měnící na moři neustále svou polohu a souřadnice v prostoru se může pro námořníky a cestující stát místem.

Tuanův (1975) pojem topofilie přinesl další důležité poznatky o vztahu prostoru a místa. Prostor byl podle Tuana chápán, jako něco neprobádaného a neosobního, naopak místo se stalo určitým zázemím, ostrovem uprostřed oceánu. Prostor v sobě nese prvky nebezpečí a pohybu, místo naopak pocit bezpečí a odpočinku. Geografický svět každodenního života je rozdělen na místo a prostor.

Nový směr, který nabrala humánní geografie v druhé polovině 20. století, přinesl koncept místa do popředí zájmu geografů a výrazně tak ovlivnil další vývoj moderní geografie. Místo se stalo ústředním zájmem moderního geografického bádání (Cresswell 2004). V 90. letech 20. století se geografie odpoutala od transcendentních představ humanistických geografů a přinesla střídmější a pragmatictější přístup ke konceptu místa. Nová generace geografů svou pozornost především zaostřila na vznik a kvalitu místa v závislosti na dané kultuře a společnosti. „Místo, stejně jako čas a prostor, je pouze představou společnosti. Otázkou je, jakými společenskými procesy vzniká?“ (Harvey 1996). Tim Cresswell a další současní geografové se opět hlásí k odkazu humanistických geografů 70. let, přesto se snaží najít určitý „kompromis“ mezi subjektivním a objektivním vnímáním místa (Johnston 2000). Rychlá ekonomická a mediální globalizace světa s postupující kulturní unifikací západního světa přináší novou potřebu jasné formulace koncepce místa a studia jeho významu pro člověka. Výzkum míst se proto stal pro moderní geografy velice vážnou a důležitou vědeckou činností, především s nástupem globálních masmédií (např. internetová síť). Podle Tuana (1975) je právě globalizace největším nepřítelem míst a má za následek přímé vytrácení lokálních obyčejů a tradic. Tuan v této souvislosti hovoří o tvorbě „nemísta“ (placelessness), tedy o prostoru, které ztrácí schopnost stát se svébytným místem právě v důsledku globalizace planety (Johnston 2000).

2.2. Definování místa

Pro základní pochopení pojmu místa je potřeba vysvětlit vztah mezi místem a prostorem. Přestože místo i prostor jsou velice staré pojmy (prostorem se zabývali již Řekové ve starověku), jejich chápání se v průběhu času výrazně měnilo. Geografická představa prostoru vychází především z kontejnerové a relační koncepce prostoru. Kontejnerová koncepce chápe prostor jako rámec, ve kterém se nacházejí objekty. Relační teorie popisuje prostor jako síť vztahů mezi objekty a událostmi (Chojnicki 1988, Matlovič, Matlovičová 2006).

V běžném hovoru se místo obvykle používá jako proměnná, která zastupuje složitější popis umístění v prostoru. „Uklid ty hračky zpátky na své místo.“ říkají maminky dětem. Dítě i maminka ví, kde se mají hračky v dětském pokoji nacházet, aby byl pokoj uklizen. Slovo místo zde zastupuje například truhlici na hračky v rohu pokoje. I tento zdánlivě banální příklad v sobě nese základní rozdíly mezi místem a prostorem. Aby dítě mohlo splnit požadavek maminky, musí znát prostor, který se pod slovem místo ukrývá. Pokud by dítě bylo v dětském pokoji poprvé, nemohlo by si uklidit hračky, truhlice by pro něj byla neznámým prostorem. Slovo místo by pro dítě nedávalo smysl. Část prostoru se stane místem, pokud člověk dá danému prostoru určitý smysl a daný prostor pro něj má nějaký význam (Cresswell 2004). Pro dítě se tedy truhlice stává místem jakmile pochopí, že smyslem truhlice je úklid hraček a významem je splnění požadavek maminky. Tím se místo vymezuje vůči okolnímu prostoru, získává pro osobu určitý význam, který prostor postrádá. Prostor je abstraktnějším pojmem než místo (Cresswell 2004). Z výše uvedeného příkladu s truhlicí na hračky vyplývá i další obecná charakteristika místa. Místo je zejména osobní prostorovou zkušeností jedince (Paasi 1986). Truhlice na hračky je nyní místem pro dítě, které v dětském pokoji žije a pochopilo smysl a význam truhlice. Pro dítě, které by například přišlo na návštěvu za svým kamarádem by truhlice byla opět pouhým prostorem. Proto také místo zaniká se smrtí jedince (Chromý 2003). Zároveň je pro nás místo určitým způsobem pohledu na svět, místo se tak stává i součástí našeho vnímání.

Dalším konceptem, který je často zmiňován ve spojitosti s místem je krajina (Setten 2006). Krajina je širokým a interdisciplinárním konceptem (Kučera 2009). Krajina je tvořena jak živou, tak neživou přírodou a tvoří jednu ze základních organizačních úrovní života (Sádlo 1991). Krajinu podobně jako místo, vnímáme především subjektivně, na základě našich vlastních zkušeností a kulturního zázemí. Krajina je pro mnoho autorů intenzivním vizuálním podnětem (Cresswell 2004).

Krajinou rozumíme část zemského povrchu, který můžeme spatřit z jednoho bodu (Cosgrove 1984, Jackson 1997). Důležitý rozdíl mezi krajinou a místem spatřuje Cresswell (2004) především v umístění člověka. Člověk je ve vztahu k místu uvnitř, naopak ke krajině je mimo ní. Krajinu můžeme také chápat jako komplexní celek, jehož nedílnou součástí jsme i my, ale vůči kterému se zároveň můžeme vymezit. Rozdíl mezi krajinou a místem spočívá tedy v tom, že krajiny pozorujeme z určitých míst (Kučera 2009).

Pro lepší pochopení rozdílu mezi krajinou a místem si představme zkušeného cestovatele, který byl dlouhou dobu na cestách a nyní se vrací zpátky do rodného kraje. Cestovatel v rodném kraji dlouho nebyl, pohled na známou krajinu v něm evokuje vzpomínky na dětství, na doby, kdy byl příomou součástí krajiny, kdy v krajině žil a vyrůstal. V dětství byl pro onoho cestovatele rodný kraj místem, protože se nacházel uvnitř kraje, protože „žil místem“. Dnes, kdy se vrací po dlouhé době pro něj rodný kraj není místem, ale krajinou, protože už do kraje nepatří, zpřetrhal vazby, které měl ke kraji i ty, které měl kraj k němu. Stal se pozorovatelem krajiny, nikoli účastníkem místa. Pokud by onen zkušený cestovatel opět začal v rodném kraji žít, stala by se pro něho krajina opět místem. Nežijeme v krajině – krajinu pouze pozorujeme (Cresswell 2004).

Krajina hraje ústřední roli v utváření místa. Aby mohlo vzniknout místo, musela existovat krajina a člověk, pro kterého se stala krajina místem. S růstem lidské populace zakládali lidé nová a nová sídla a přetvářeli pro sebe krajinu na místa. Krajina se člověku zalíbila, usadil se v ní a stala se pro něho místem. Nové místo vzniklo pouze pro člověka, který se zde usadil, pro ostatní je lokalita krajinou (Cresswell 2004). Cit pro krajinu a zakládání nových sídel v sobě člověk utvářel několik tisíc let (Cílek 2002). Přestože krajina slouží jako primární zdroj nových míst, je pro vztah ke krajině a místu důležitá především historická činnost člověka v dané lokalitě. S krajinou, která má bohatou historii, osobitou kulturu a charakter, své legendy a tradice, si lidé vytvářejí trvalejší vztah, než s tou, která tyto hodnoty postrádá. Bohatá krajina pak tvoří pro člověka „silná místa“ (Vencálek 2009). Důležitým aspektem místa se stávají také památky, které nejen, že reflektují minulost, ale zároveň v sobě odrážejí hodnoty, kterých si cení současná společnost (Howard 2003, Lowenthal 1998). Aby se mohli lidé s krajinou, nebo s její částí ztotožnit a vytvořit místo, je třeba, aby mohli s okolím vytvořit jasné hranice. Tyto hranice mohou nabývat nejen charakteru morfologického (hory, lesy, řeky), ale často mají také povahu kulturních a sociálních bariér.

Místo v sobě může nést prostory různé velikosti (Řezníčková, Matějček 2009). Místo nelze plně definovat základním geografickým vymezením a lze jej chápat na různých hierarchických úrovních. Místem pro nás může být opěrka na oblíbeném

křesle, ale také celá planeta (Tuan 1975). Na tomto extrémním příkladu se snaží Tuan vysvětlit, že místo není pouhou prostorovou koncepcí, ale především způsobem, jakým svět vnímáme. Základním způsobem chápání světa se podle tohoto autora pro člověka stává rozdělení světa na místo a prostor. Zároveň lze hovořit o prostorové zkušenosti jednotlivce, která pramení z postupné proměny prostoru na místo, nebo naopak. Místo zastupuje svět, který známe a na kterém nám záleží, naopak prostor je svět, který neznáme.

2.3. Místo jako domov

Nejdůležitějším místem pro člověka je jeho domov. Domov existuje pro každého člověka. Domov může být země, stát, město, ale také cirkusový stan a maringotka. Člověk má zpravidla jeden domov, někdo obsáhne za život dva, nebo i tři, ale ne více (Cílek 2002). Domov je pro dítě prvotní konfrontací se světem, branou k poznání, zároveň domov utváří v mladém člověku celoživotní přístup k chápání světa i jeho vlastní existence. Humanističtí geografové byli myšlenkou domova, jako prvotního a nejdůležitějšího místa přímo uneseni. Geografie je vědou o domově lidí (Tuan 1975). Domov byl humanisty prezentován jako univerzální útočiště, místo, kde je každý člověk „sám sebou“. Tato idylická a značně naivní představa humanistických geografů byla kritizována geografy 90. let 20. století. Především feministické hnutí a hnutí za práva menšin viděla v představě humanistických geografů jednostranný pohled na problematiku domova (Cresswell 2004). Domov pro člověka nemusí být idylickým místem, plným bezpečí, lásky a porozumění. Domov může být pro člověka také nebezpečné a nepřátelské místo (Rose 1993). Řada autorů z oblasti feministické geografie se snaží upozornit na odlišné chápání domova pro muže a ženy. Muži často považují domov pouze jako místo odpočinku a zázemí, naopak pro ženy může být domov stresujícím místem plným povinností a práce. Autoři, kteří se zabývají studiem černošských menšin dále upozorňují na zkreslené a zidealizované chápání koncepce domova humanistickými geografy. Svoji teorii se snažily podepřít historickým příkladem, kdy v domě bílého pána sloužili černí otroci. Přestože dům bílého pána byl pro černé otroky domovem, nedalo se hovořit o místě plném lásky a odpočinku. Názory na domov se tedy různí, přesto se jedná o základní příklad místa (Cresswell 2004).

3. Charakteristika města Čáslav

Pro svoji bakalářskou práci jsem si vybrala město Čáslav. Město Čáslav je pro mě místem, kde jsem se narodila, prožila dětství, navštěvovala základní a střední školu. Pro mnohé respondenty mého dotazníku je Čáslav domovem stejně jako pro mě. Abychom mohli plně pochopit podstatu a charakter místa je třeba znát i původ a vývoj místa (Cresswell 2004). Památky a historie dávají místu neopakovatelný ráz, kterým pak místo působí na své obyvatele.

3.1. Čáslav a její historie

Následující kapitola je především zpracovaná podle zdroje Kapavíková, 1978. Další použité zdroje jsou uvedeny pod grafem č.1, případně přímo v textu.

Město Čáslav se nachází 10 km jihovýchodně od Kutné Hory. Samotné město leží v Čáslavské kotlině v nadmořské výšce 231 m n. m. Četné archeologické nálezy dokazují osídlení oblasti již počátkem neolitu (6 - 5 tis. př. n. l.). Ve 13. století byla Čáslav založena Přemyslem Otakarem II. a získala statut královského města. Město mělo velký strategický význam, protože leželo na důležité cestě spojující Čechy a Moravu. Celé město bylo obehnané mohutnými hradbami a rychle se rozvíjelo. Část kamenných hradeb města, které se podařilo zachovat, nemá ve střední Evropě obdoby. Otakarova věž a Žižkova brána patří mezi významné dochované památky tvořící součást opevnění města. Gotický sloh, v jehož duchu bylo celé město vystavěno, je dodnes patrný především na katolickém kostele sv. Petra a Pavla a na velkém centrálním náměstí.

Na počátku husitských válek stálo město Čáslav na straně krále Zikmunda. Na husitskou stranu přešla Čáslav v roce 1421. Tehdejší význam města dokládá i důležité zasedání zemského sněmu, které odmítlo uznat císaře Zikmunda právoplatným českým králem a vyhlásilo čtyři pražské artikuly. Zasedání zemského sněmu, které se konalo v kostele sv. Petra a Pavla, se označuje jako Čáslavský sněm. Čáslavského sněmu se zúčastnil i velitel husitského vojska Jan Žižka z Trocnova. Ostatky tohoto slavného vojevůdce se našly v roce 1910 ve výklenku v mariánské kapli kostela. V současnosti jsou tyto ostatky k vidění i pro veřejnost v čáslavské radnici.

Roky 1452 a 1522 znamenaly pro Čáslav katastrofu. Město zachvátily mohutné požáry, které napáchaly rozsáhlé škody. Požár v roce 1522 zničil téměř celé město, přesto se Čáslav dokázala opět vrátit k hospodářskému a kulturnímu rozmachu. Opětovný rozvoj města utlumila až třicetiletá válka. Švédská armáda v letech 1639

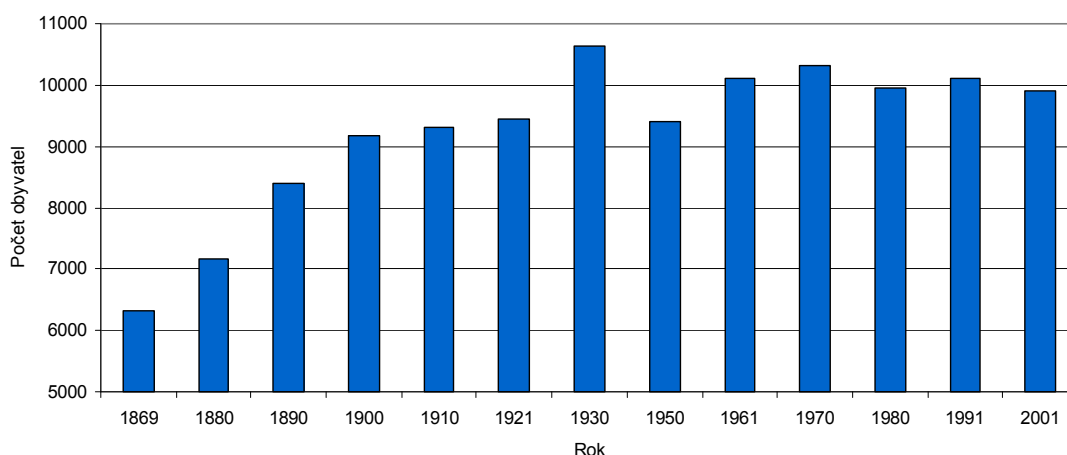
a 1643 Čáslav dvakrát marně obléhala. Důsledkem války se Čáslav stala pustým a silně zadluženým městem, dluhy se městu podařilo splatit až počátkem 18. století.

V 18. století Čáslav opět získává na významu a roku 1715 se stává sídlem krajského úřadu. V polovině 19. století se Čáslav mění v okresní město. Ve městě vznikají vzdělávací ústavy (gymnázium, odborné školy). Vzniká Čáslavské muzeum a divadlo. Druhá polovina 19. století přinesla výstavbu hospodářských a peněžních ústavů. Městská zástavba se rychle mění a dává Čáslavi nádech secesního stylu.

V roce 1960 přichází Čáslav o statut okresního města, přesto město zůstává důležitým spádovým centrem. Nedaleko města je postaveno velké vojenské letiště a ve městě vznikají domy a ubikace pro vojáky a personál letiště. Rok 2003 Čáslavi navrácí určité pravomoce bývalého okresního úřadu v Kutné Hoře a stává se Pověřenou obcí III. stupně.

Celková výměra pozemku Čáslavi je 2646 ha. Dle posledního sčítání lidu v roce 2001 měla Čáslav 9904 obyvatel. Vývoj počtu obyvatel je znázorněn v grafu číslo 1.

Graf č. 1 - Vývoj počtu obyvatel v Čáslavi mezi lety 1869 - 2001

Zdroj: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD (1994): Statistický lexikon obcí ČR 1992. SEVT, Praha, 895 s.

FEDERÁLNÍ STATISTICKÝ ÚŘAD (1978): Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850 – 1970. SEVT, Praha, 678 s.

FEDERÁLNÍ STATISTICKÝ ÚŘAD (1984): Statistický lexikon obcí ČSSR 1850 – 1970. SEVT, Praha, 1711 s.

Český statistický úřad. [online]. Aktualizováno 2009. [cit. 2009 - 4 - 15]. Dostupné z: <<http://www.czso.cz/>>.

I přesto, že se může zdát, že obyvatelstvo Čáslavi rychle stárne, není tomu tak. Odchod mladé generace za prací a vzděláním do větších měst je vyvážen rychlou výstavbou nových domů a velkou poptávkou po bytech.

3.2. Významné památky města Čáslav

Památky tvoří neodmyslitelnou součást našeho každodenního života jako důležité pojítko mezi současností a minulostí. Vytvářejí pocit sounáležitosti člověka k místu ve kterém žije. Od pradávna se lidé snažili udržovat památky a tradice, které by zachovávaly kulturu dané společnosti pro další generace. Se zachováváním památek a kultury úzce souvisí i charakter a kvalita místa. Charakter a kvalita místa výrazně ovlivňuje vztah k místu každého z nás (Vencálek 2009).

Památky můžeme rozdělit na movité nebo nemovité. Za movitou památku můžeme považovat starodávny prsten po prababičce nebo suvenýr z dovolené. Nemovitou památkou rozumíme například divadlo či zámek. Hodnota památky se může pro každého lišit. Hodnota památky je především určena citovou vazbou jedince k památce. (Zpracováno podle Kučera, Kučerová 2009).

Nejvýznamnější památky města Čáslav:

Dusíkovo divadlo bylo vystavěno v letech 1867 - 1869 podle návrhu Josefa Spudila a řadí se k nejstarším kamenným divadlům ve východní části Středočeského kraje. Průčelí budovy zdobí pamětní deska čáslavského rodáka, skladatele a klavíristy Jana Ladislava Dusíka zhotovená podle návrhu Josefa Václava Myslbeka. Po požáru v roce 1923 budova vyhořela a následně byla opravena v roce 1924 pod vedením Bohumíra Kozáka.

Evangelický kostel byl postaven v letech 1864 – 69 na místě bývalého minoritského kláštera, který zanikl v době husitských válek. Jedná se o pseudogotické dílo architekta Františka Schmoranze st. Věž kostela je druhou dominantou města.

Kostel sv. Alžběty byl původně špitální kostel ze 16. století. V roce 1522 kostel postihl mohutný požár a téměř celý lehl popelem. Poté byl znovu postaven.

Kostel sv. Petra a Pavla byl původně románský kostelík sv. Michaela z poloviny 12. století. Dnes ho můžeme vidět téměř zachovaný v severozápadní části kostela – sakristii. Nejstarší část kostela sv. Petra a Pavla pochází z konce 13. století převážně pseudogotického stylu. Průčelí kostela zdobí mramorové, renesanční náhrobky. Na stěnách se dochovaly zbytky fresek z 15. – 16. století. Kostel postihla v jeho historii řada požárů z nichž největší byly v roce 1452 a 1522. Koncem 15. století byla započata stavba kostelní věže, která je hlavní dominantou města. V roce 1421 se v kostele sešel zemský sněm zvaný jako „čáslavský“. Při rekonstrukci v roce 1910 byly v mariánské kapli objeveny ostatky Jana Žižky z Trocnova. Rekonstrukci prováděl známý architekt Kamil Hilbert.

Mariánský sloup je anonymní barokní dílo postavené v letech 1745 – 1746. Na vrcholu sloupu se nachází socha Panny Marie. Součástí díla jsou sochy sv. Jana Nepomuckého, Prokopa, Fabiána a Šebestiána. Sloup byl zrekonstruován v roce 1996.

Městské muzeum je novoklasicistní budova postavená v roce 1884. Čáslavské muzeum je po Národním muzeu v Praze druhé nejstarší muzeum v Čechách. Ve sklepních prostorách mohou návštěvníci vidět bohaté archeologické expozice. Na kupoli muzea se nachází zlacená kopie svatováclavské koruny.

Čáslavské náměstí obsahuje prvky renesance, baroka, klasicismu i secese. Původní měšťanské domy si zachovaly středověké sklepení, studny a podzemní chodby, které jsou vzájemně propojeny. Uprostřed náměstí se nachází zachovalá barokní kašna.

Otakarova věž je obranná věž bývalé Brodské brány, postavená okolo roku 1330. V letech 1975 -76 proběhla její rekonstrukce.

Památník Matouše Ulického byl postaven v roce 1924 podle návrhu architekta Bohumíra Kozáka na počest popravenému čáslavskému kaplanovy, který se účastnil povstání v roce 1627. Památník se nachází u kostela sv. Petra a Pavla.

Pomník Jana Žižky z Trocnova je dílo z roku 1880 od světoznámého sochaře Jana Václava Myslbeka. V období okupace musel být pomník odstraněn. Ke znovuobnovení došlo v červenci roku 1945. Na pomníku můžeme spatřit Žižkův znak a Myslbekův monogram.

Čáslavská radnice je barokní stavba postavená v letech 1766 – 1769 stavitelem Šedivým z Vilémova. Původně měla radnice podloubí, které bylo roku 1836 zazděno. Interiér budovy je slohově prostý a nyní moderně upraven. Dnes slouží budova radnice jako sídlo městského úřadu a městské knihovny. Součástí městské radnice je Žižkova síň, kde jsou uloženy ostatky slavného vojevůdce Jana Žižky z Trocnova.

Sokolovna je secesní palácová budova postavená v roce 1911. Na budově se nachází pamětní deska Dr. Miroslava Tyrše od Josefa Václava Myslbeka. Sokolovna je chráněnou památkou města.

Židovská synagoga památka postavená v letech 1899 – 1900 v maurském stylu podle návrhu architekta Stiasného z Vídně.

3.3. Významné osobnosti města Čáslav

S městem Čáslav je spjata celá řada významných osobností, mezi něž patří průkopník české muzeologie a archeologie Kliment Čermák, hudební skladatel a pianista Jan Ladislav Dusík, spisovatel Jiří Mahen a Rudolf Těsnohlídek, filmový režisér Miloš Forman, scénograf a divadelní výtvarník Josef Svoboda, zakladatel české

floristiky Ferdinand Maxmilián Opitz, spisovatel Jan Karafiát, malíř a krajinář Antonín Chittussi a Jindřich Prucha či překladatel Ladislav Quis.

Ze současných osobností jsou to především běžkyně Jarmila Kratochvílová a Ludmila Formanová.

4. Charakteristika základních škol v Čáslavi

Základní škola a její okolí tvoří jedno z nejdůležitějších míst pro každého člověka. Většina žáků zde stráví 9 let svého života a pro mnohé z nich se škola stává druhým domovem. Důkazem, že základní škola není pro život člověka jen pouhou vzdělávací institucí je i notná dávka nostalgie, kterou většina z nás pociťuje v okolí školy i dlouho po tom, co jsme ji navždy opustili.

V Čáslavi se v současné době nachází tři základní školy. Každá z nich má odlišnou historii, zaměření i okolí. Žáci ve škole pravidelně tráví většinu svého času a škola tak nepřímou utváří představy dětí o světě. Město Čáslav se tak prostřednictvím škol stává různorodým místem pro žáky jednotlivých škol. Přestože pro některé dojíždějící děti škola tvoří jediné pouto s městem Čáslav, pro ostatní je škola součástí jejich domova a místa, kde žijí.

4.1. Základní škola Náměstí

Když radní královského města Čáslav před 189 lety odsouhlasili otevření měšťanské školy, zřejmě ještě netušili, že prostory, dnes již historické budovy, budou v téměř původní podobě sloužit svému městu další století.

1. listopadu roku 1822 byly otevřeny tři hlavní třídy jediné školy v Čáslavi, které byly rozšířeny o čtvrtou třídu 1. listopadu 1830. V důsledku přibývání žáků se škola měnila. V letech 1848 - 1849 byly hlavní třídy doplněny o tři elementárky, které předcházely hlavním třídám. Postupně docházelo k rozšiřování budovy o okolní domy. První přistavěná budova začala fungovat v roce 1872. Další přestavba a rozšíření budovy proběhla v letech 1932 - 1934. V 80. letech byla přistavěna školní jídelna.

Během své existence změnila škola několikrát svůj název. Od školy hlavní, přes nižší reálku, školu obecnou, měšťanskou až ke škole osmileté, devítileté a současné době škole základní.

V posledních letech škola prošla spoustou stavebních úprav a modernizací nejen školních tříd. Po letních prázdninách v roce 2007 se mohli žáci těšit na nové školní hřiště. Důležitým rokem změn byl rok 2007, kdy byla provedena celková rekonstrukce budovy, došlo k zateplení, výměně oken a nové fasádě. V roce 2008 byla otevřena pro žáky druhá počítačová učebna, Centrum čtenářských dovedností a provedena celková rekonstrukce školní jídelny včetně školní kuchyně.

Rodiče budoucích prvňáčků se mohli letos rozhodnout, zda nechtějí své dítě umístit do první třídy s rozšířenou výukou výtvarné výchovy. Tento způsob výuky bude zařazen od září roku 2009. Žáci budou moci zvolit volitelný program výuky cizího jazyka.

Škola od letošního školního roku vyučuje v 1. a 2. ročníku I. stupně a v 6. a 7. ročníku II. stupně podle školního vzdělávacího programu „Podaná ruka“. Postupně bude tento způsob vyučování zařazen pro všechny ročníky.

Nabídka zájmových kroužků, které škola svým žákům nabízí, je pestrá. Zahrnuje kroužky zaměřené na sport, kulturu, výuku cizích jazyků, práci s počítačem, hudební a výtvarnou výchovu. Škola nabízí svým žákům také možnost doučování a speciální přístup k žákům s poruchami učení. (zdroj: Základní škola Čáslav. [online]. Aktualizováno 2009. [cit. 2009 - 4 - 30]. Dostupné z: <<http://www.zscaslav.cz/>>)

4.2. Základní škola Masarykova

Práce s výstavbou nové dívčí základní školy započaly na jaře roku 1894. Již v září byly některé části budovy dokončeny a mohlo dojít k vysvěcení školy. Slavnostní chvíle se ujal královéhradecký biskup Edvard Jan Nepomuk Brynych. Škola byla žákyním poprvé otevřena 18. září 1895. Počátkem první světové války byla výuka na škole pozastavena. Žákyně se během války učily v chlapecké základní škole, dnešní Základní škole Náměstí. Prostory dívčí školy využívali vojáci. Později zde byla zřízena nemocnice pro raněné. Po skončení války se žákyně opět vrátily zpět do svých lavic. Během II. světové války budova opět sloužila vojenským účelům a žákyně musely opět docházet do chlapecké školy. Konec války přinesl naději na postupné opravy a úpravy budovy. V roce 1950 byla zřízena školní družina. V 80. letech byla obnovena fasáda školy.

Rok 1993 byl pro školu rokem velkých změn a oprav. Došlo k úplné výměně elektrických rozvodů a stavbě nové tělocvičny. V roce 2000 pak následovala plynofikace v celé budově a modernizace některých učeben, především výpočetní techniky. Práce pokračovaly i dále, především v roce 2002, kdy byla vyměněna veškerá okna, opravena střecha a budova dostala novou fasádu.

Škola od školního roku 2008/2009 začíná vyučovat podle školního vzdělávacího programu „Škola - základ života“ v 1. a 2. ročníku I. stupně a v 6. a 7. ročníku II. stupně. Postupně na tento způsob výuky přejdou všechny ročníky. Hlavním cílem tohoto programu je vést žáky k praktickému životu.

Žáci se zájmem o matematiku mají možnost chodit od II. stupně do třídy s rozšířenou výukou matematiky.

Okruh zájmových kroužků, které škola nabízí svým žákům je rozmanitý. Především se jedná o nabídku sportovních aktivit, výtvarné výchovy, práce s počítačem, výuky cizích jazyků a matematiky. Škola také nabízí pomoc žákům, kteří mají problémy s učením.

(zdroj: Základní škola Čáslav, Masarykova. [online]. Aktualizováno 2009. [cit. 2009 - 4 - 30]. Dostupné z: <<http://www.antee.cz/zscaslav/index.php?nid=753&lid=CZ&pic=MAIN.cz/>>)

4.3. Základní škola Sadová

Prvotní plány pro stavbu třetí základní školy v Čáslavi započaly v roce 1998. Dne 10. 3. 1999 Městské zastupitelstvo v Čáslavi schválilo výstavbu. Stavba byla zkolaudována dne 29. 8. 2003. Škola otevřela poprvé svou „bránu“ žákům v pondělí 1. září roku 2003. V září toho školního roku škola oslavila 5 let od svého založení.

Budova obsahuje kromě klasických tříd i odborné pracovny fyziky, chemie, přírodopisu, výpočetní techniky, výtvarné výchovy, cizích jazyků a praktických činností. Ve škole najdeme školní družinu, dvě tělocvičny, víceúčelovou učebnu, hernu pro žáky I. stupně, školní hřiště a školní jídelnu.

Od samotného začátku je na škole realizována rozšířená výuka tělesné výchovy na II. stupni vždy v jedné třídě každého ročníku. V současnosti se mohou rodiče prvňáčků rozhodnout, zda své dítě umístí do třídy se zaměřením na cizí jazyk. Škola v příštím roce plánuje zařazení výuky dvou cizích jazyků na II. stupeň.

V současné době probíhá výuka v 1. a 2. ročníku I. stupně a v 6. a 7. ročníku II. stupně podle školního vzdělávacího programu „Sadovák“. Postupně bude tento způsob výuky zařazen pro všechny ročníky.

Škola nabízí svým žákům celou řadu zájmových kroužků. Zejména se jedná o tělesnou výchovu a sport, práci s počítačem, výuku cizích jazyků a dramatickou výchovu. Dále škola nabízí různé sportovní soutěže, přípravu ke zkouškám na víceletá gymnázia a střední školy, pomoc žákům se specifickými poruchami učení a mnoho dalších.

(zdroj: Základní škola Čáslav, Sadová. [online]. Aktualizováno 2009. [cit. 2009 - 4 - 30]. Dostupné z: <<http://www.sadovazs.cz/>>)

5. Metodika práce

Náplní mé bakalářské práce je především vyhodnocení dotazníkového šetření, které se snaží reflektovat vztah žáků čáslavských základních škol k místu, ve kterém žijí. Případové studie nám pomáhají porozumět složitým sociálním jevům (Sedláček 2007). Dotazník je nejběžnější formou sběru potřebných dat v kvantitativním šetření (Punch 2008). Předností kvantitativního výzkumu je jeho relativně rychlý a přímočarý sběr dat, poskytování přesných a numerických dat, rychlá analýza dat (s využitím počítačů), výsledky jsou relativně nezávislé na výzkumníkovi a je efektivní při zkoumání velkých skupin – blíže Hendl (2008). Můj dotazník není složen pouze z kvantitativních otázek, protože není striktně orientován na kvantitativní výzkum. Respondenty anketárního šetření byli žáci 8. a 9. tříd Základní školy Náměstí, Základní školy Masarykova a Základní školy Sadová. Žáci vyplňovali dotazník anonymně.

Dotazník (viz příloha č. 1) se skládal ze 30 otázek, kterými jsem se snažila zjišťovat vztah respondentů k místu. Pokládala jsem otázky přímé (např. co se ti líbí/nelíbí v okolí školy, co se ti líbí/nelíbí ve městě Čáslav, zda se cítíš/necítíš v okolí školy bezpečně, atd.), tak i nepřímé, které s místem souvisely okrajově, přesto přinesly cenné informace o respondentech a jejich vztahu k místu (např. vztah respondenta k přírodě, znalost významných lokalit v okolí, aktivita respondenta ve volném čase, atd.). Protože místo můžeme chápat na různých měřítkových úrovních (Tuan 1975), snažila jsem se pokládat podobné otázky pro rozdílně velké lokality (okolí Čáslavi, Čáslav, okolí školy, škola). Otázky byly děleny podle stupně otevřenosti. Použila jsem otázky uzavřené, polouzavřené i otevřené (Gavora 2000). Začátek dotazníku (otázky 1. - 5.) zjišťuje základní informace o respondentovi (pohlaví, věk, místo narození, bydliště, doba cesty do školy) s ohledem na anonymitu respondenta. Tyto otázky zároveň zjišťovaly, zda je Čáslav pro respondenta trvalým bydlištěm, nebo musí do školy z místa bydliště dojíždět. Tématem otázky 6. a 7. byla škola v přírodě. Respondenti měli odpovědět, zda jejich škola nabízí školu v přírodě a jestli se takové akce zúčastnili. Otázky 8. - 10. se týkaly výuky přírodovědných předmětů formou vycházek a terénní výuky. Otázkami 6. - 10. jsem zjišťovala vztah žáků k přírodě a venkovnímu prostoru. Po prvních 10 otázkách jsem zařadila složitější otázky u nichž museli žáci přemýšlet a byly časově náročnější.

Otázky 11. - 15. byly zaměřené na všímovost žáka k okolí školy a přímý vztah respondenta k městu Čáslav. Otázka číslo 12 byla založena na práci s mapou. Žáci měli v přiložené mapě označit křížkem místo, kde se nachází jejich škola. Otázky 13. a 14. byly podobné, žáci měli do přiložené mapy zakreslit místa, která mají v Čáslavi

nejraději a místa která se jim líbí nejméně. Své odpovědi měli odůvodnit. Otázka 15. testovala žákovo základní povědomí o Čáslavi, obsahovala 5 obrázků důležitých Čáslavských památek a budov, které měli žáci poznat a do přiložené mapy zakreslit.

Následující otázky byly jednodušší na vyplnění, přesto jsou z hlediska pochopení vztahu respondenta k místu velmi důležité. Otázka 16. postavila respondenty do role průvodce městem, žáci měli navrhnout místa, která by turisté v Čáslavi měli navštívit. Nepřímo tak respondenti uváděli místa, která jsou pro ně v Čáslavi významná. Otázka 17. na předešlou otázku navazovala, obsahovala 9 významných oblastí nacházejících se nedaleko Čáslavi a žáci měli označit místa, která navštívili. Tato otázka reflektovala širší měřítkovou úroveň místa (blíže Tuan 1975) a snažila se zjistit, zda žáci mají povědomí o blízkém okolí Čáslavi. Otázky 18. - 20. se týkaly čáslavského lesoparku Vodranty. Respondenti byli dotazováni, jak často lesopark navštěvují, za jakým účelem a zda-li jsou se současným stavem parku spokojeni. Vodranty jsem vybrala záměrně pro jejich relativní vzdálenost od základních škol. Snažila jsem se zjistit, zda respondent chápe i vzdálenější park jako součást svého místa.

Otázky 21. - 23. mapovaly školní nabídku zájmových kroužků a respondentovu činnost po skončení výuky. V otázkách 24. - 26. jsem se snažila odhalit vztah respondenta a jeho rodičů k přírodě. Závěrečné otázky 27. - 30. se týkaly opět lokality Čáslavi. Nejprve mě zajímalo, zda se žáci cítí v okolí své školy bezpečně. Míra pocitu bezpečí je pro pochopení vztahu člověka a místa důležitá. Místo v sobě nese pocity bezpečí a odpočinku, naopak prostor nebezpečí a pohybu (Tuan 1975). Otázky 27. a 28. patřily mezi otevřené otázky, kde jsem se dotazovala žáků, která místa se jim v okolí školy líbí nejvíce a která naopak nejméně. Tyto otázky byly podobné otázkám 13. a 14., pouze na menší měřítkové úrovni. Závěrečnou otázkou číslo 30 jsem se snažila zjistit, zda by žáci chtěli po ukončení studia zůstat v Čáslavi nebo by chtěli bydlet někde jinde. Chápou respondenti domov jako idealizovanou představu humanistických geografů (Relph 1976, Tuan 1975), nebo je pro ně domov stresujícím místem (Rose 1994)?

Nejběžnější metodou doručení dotazníku respondentům je pomocí poštovních služeb, často se však využívá i jednoduchá distribuce dotazníku přímo na pracovišti, nebo ve škole. K dotazníku by měl být připojen i průvodní dopis s pokyny pro vyplnění dotazníku (Punch 2008). Můj dotazník (viz příloha č. 1) jsem doplnila o průvodní dopis (viz příloha č. 2) pro vedení jednotlivých základních škol. Pro svoji práci jsem si vybrala Základní školu Náměstí, Základní školu Masarykova a Základní školu Sadová, abych obsáhla všechny základní školy v Čáslavi. Nejprve jsem si telefonicky sjednala

na všech třech školách schůzku s řediteli, abych je požádala o svolení k dotazníkovému šetření.

Dotazníkové šetření proběhlo v prosinci 2008. Období před Vánocemi mi připadalo nejvýhodnější, protože je výuka na školách volnější a vyplňování dotazníků nejméně narušilo učitelům jejich plánovanou výuku. Na každé základní škole jsem s ředitelem školy prošla celý dotazník, aby věděl čeho se má práce týká. Ve všech třech případech jsem získala jejich souhlas k provedení šetření. Jelikož nebylo nutné, abych dotazník s žáky vyplňovala osobně, domluvila jsem se, kdy se pro vyplněné dotazníky zastavím. Po provedení šetření mi bylo předáno 187 řádně vyplněných dotazníků k vyhodnocení.

6. Vyhodnocení dotazníků

Dotazníkového šetření se zúčastnili žáci 8. a 9. tříd Základní školy Náměstí, Základní školy Masarykova a Základní školy Sadová. Do šetření se zapojilo celkem 187 respondentů, z nichž bylo 85 dívek a 102 chlapci. Počty chlapců a dívek v jednotlivých základních školách jsou patrné z tabulky č. 1.

Tabulka č. 1 - Počet chlapců a dívek v jednotlivých základních školách v Čáslavi

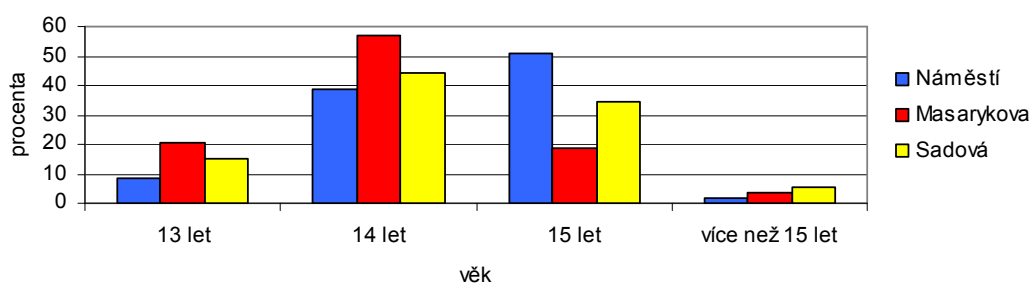
	Dívky	Chlapci
ZŠ Náměstí	31	26
ZŠ Masarykova	23	35
ZŠ Sadová	31	41

Zdroj: Data z výsledků dotazníkového šetření

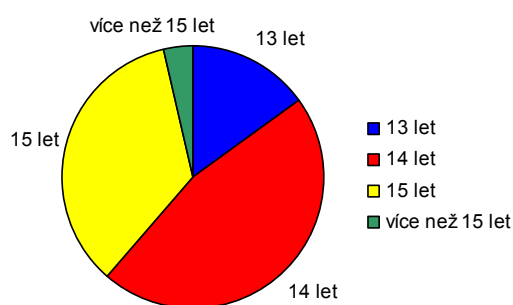
Většinu respondentů tvořili 14ti a 15tiletí žáci (celkem 81 %) s trvalým bydlištěm v Čáslavi (celkem 53 %). Odlišnost jednotlivých základních škol jsem začínala vnímat již při vyhodnocování doby potřebné k cestě do školy. Největší počet dojíždějících žáků má Základní škola Sadová. Mnohdy žáci dojíždějí do školy i z velké dálky a cesta jim trvá i více než 30 minut. Důvodem velké oblíbenosti školy u dojíždějících žáků (a jejich rodičů) by mohl být fakt, že Základní škola Sadová je ideální z hlediska dostupnosti autobusových spojů.

Tato fakta můžeme vidět v grafech č. 2 - 9. Grafické znázornění je vhodné pro prezentaci kvalitativních vlastností dat. K zobrazení se především využívají koláčové a sloupcové grafy (Hendl 2006). Všechny níže uvedené grafy jsou výsledkem vlastní tvorby a veškerá použitá data jsou výsledky prováděného dotazníkového šetření. Různé typy grafů jsem volila proto, že ze sloupcového grafu můžeme jasně odlišit odpovědi respondentů z jednotlivých základních škol a z bodového strukturního kartodiagramu souhrnné výsledky ze všech tří základních škol v Čáslavi.

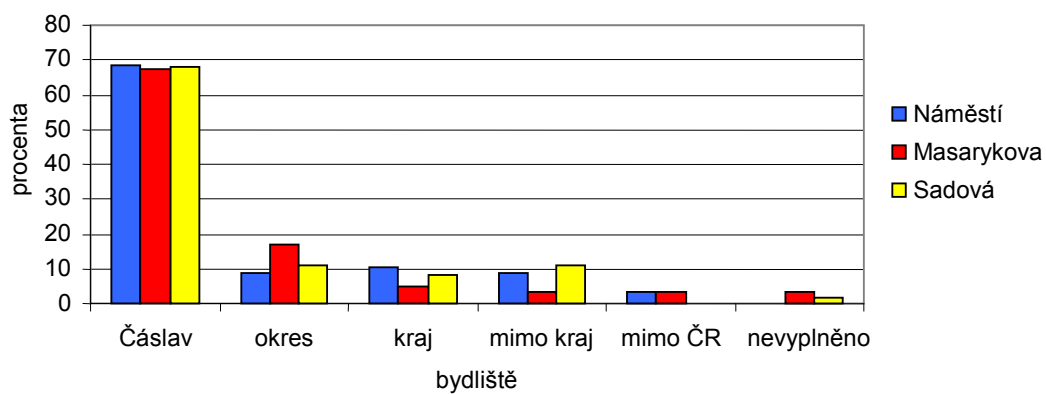
Graf č. 2 - Věk respondentů v jednotlivých základních školách v Čáslavi

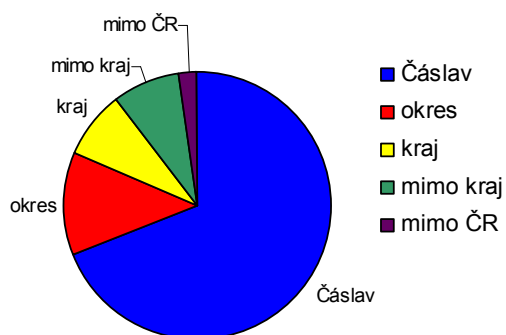
Graf č. 3 - Věk respondentů základních škol v Čáslavi

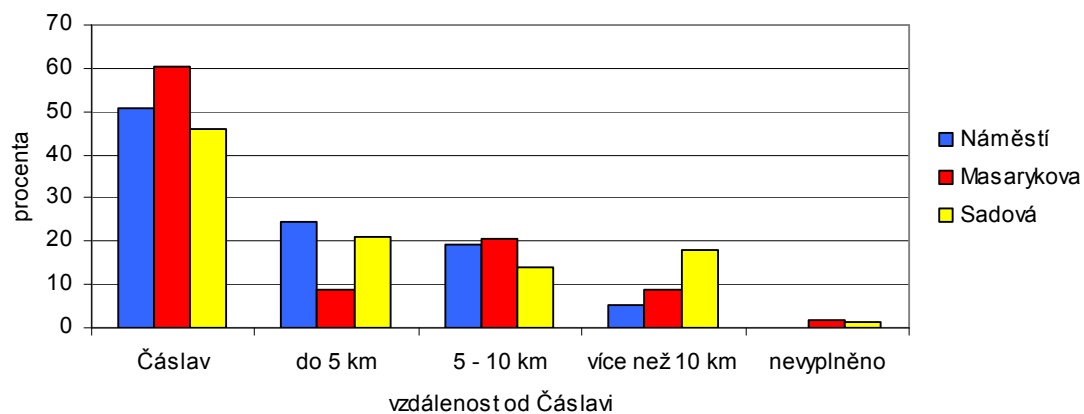
Graf č. 4 - Místa narození respondentů v jednotlivých základních školách v Čáslavi

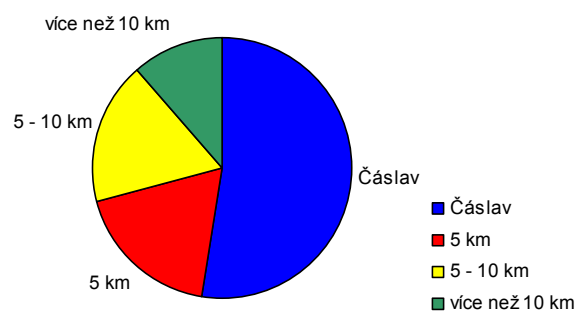
Graf č. 5 - Místa narození respondentů základních škol v Čáslavi

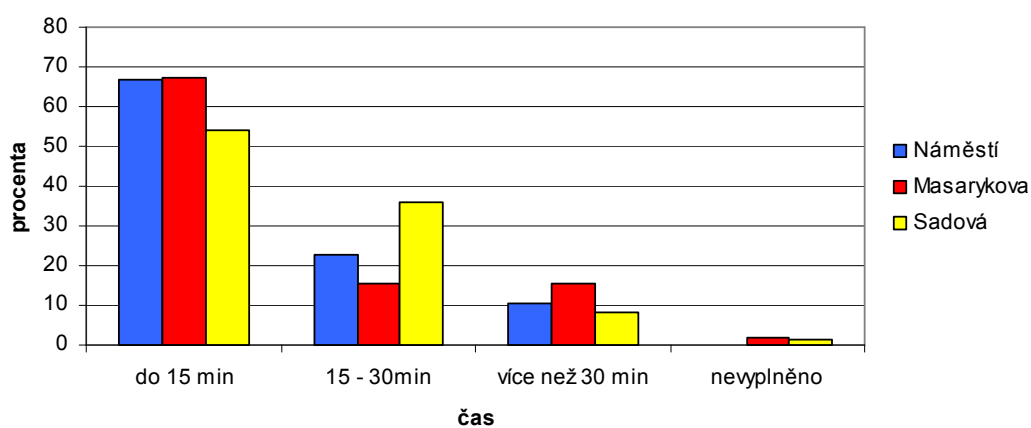
Graf č. 6 - Bydliště respondentů v jednotlivých základních školách v Čáslavi

Graf č. 7 - Bydliště respondentů základních škol v Čáslavi

Graf č. 8 - Doba cesty do školy respondentů jednotlivých základních škol v Čáslavi

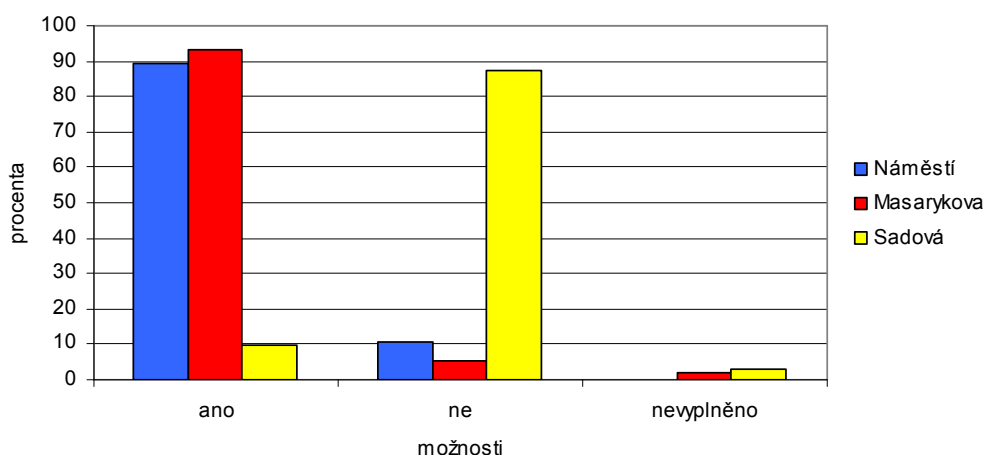

Graf č. 9 - Doba cesty do školy respondentů základních škol v Čáslavi

Abych mohla potvrdit výsledky šetření, týkající se otázek pořádání školy v přírodě, ověřila jsem si telefonicky od ředitelů jednotlivých škol pravdivost odpovědí respondentů. ZŠ Náměstí i ZŠ Masarykova školu v přírodě pořádaly a stále pořádají, ZŠ Sadová v posledních 2 letech od této formy výuky upustila. Drtivá většina žáků odpověděla správně (viz graf č. 10 a 11). Zároveň mě tento pozitivní výsledek utvrdil v přesvědčení, že většina žáků brala šetření vážně a vyplňovala dotazník pravdivě.

Graf č. 10 - Pořádání školy v přírodě v jednotlivých základních školách v Čáslavi

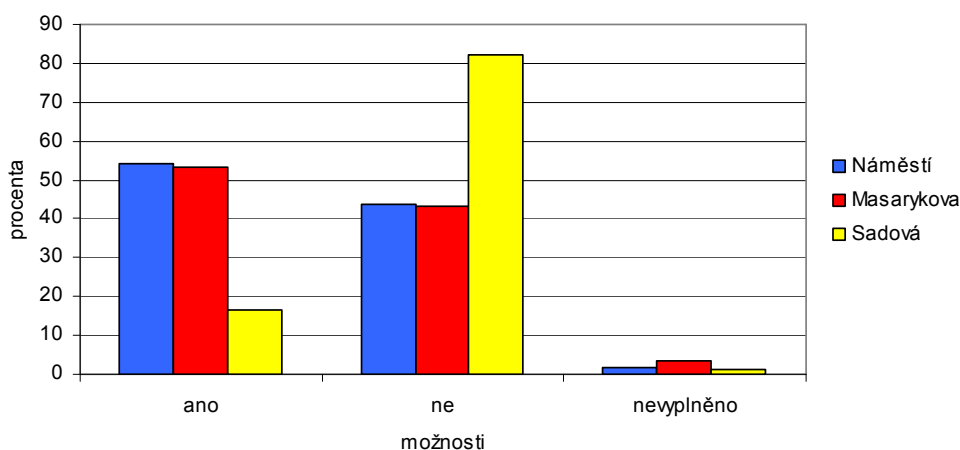

Graf č. 11 - Pořádání školy v přírodě v základních školách v Čáslavi

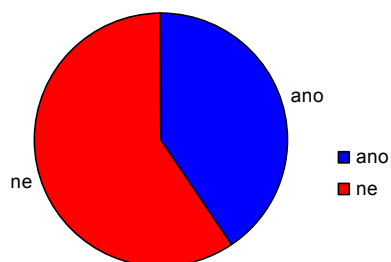

Jak už bylo zmíněno v úvodu, dotazníky vyplňovali žáci 8. a 9. ročníků základních škol. Škola v přírodě je zařazena na prvním stupni základní školy a je tedy možné, že se někteří žáci školy v přírodě nezúčastnili, protože na školu přešli ve vyšším ročníku, nebo se v daný rok škola v přírodě nekonala. Výsledky jsou patrné z grafu č. 12 a 13.

Graf č. 12 - Účast respondentů na škole v přírodě v jednotlivých základních školách v Čáslavi

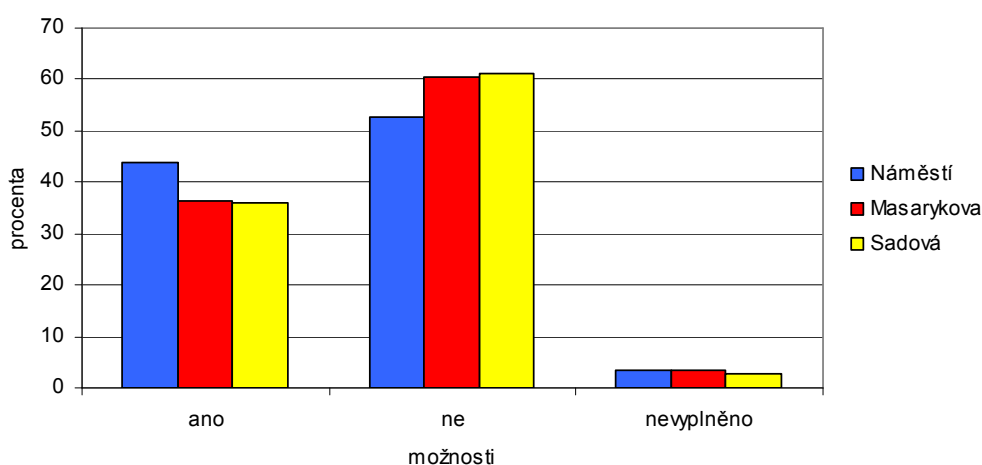

Graf č. 13 - Účast respondentů základních škol v Čáslavi na škole v přírodě

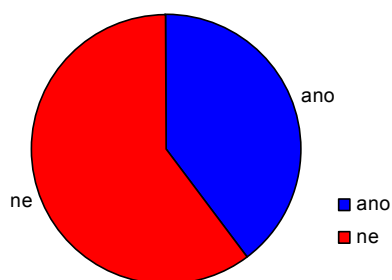

Výsledky otázek týkající se výuky doplňované vycházkami do okolí či přímo výuky v terénu jsou na všech základních školách téměř shodné (viz grafy č. 14 – 19). Učitelé většinou zařazují vycházky do výuky až ke konci školního roku, aby nepřišli o čas strávený výkladem ve třídě. Vycházky učitelé často považují za méně efektivní, neboť žáci procházky zneužívají. Přesto si myslím, že v předmětech jako je například biologie, zeměpis a fyzika se látka dá lépe vysvětlit na konkrétních příkladech či praxi. Většina žáků, kteří se s touto formou výuky setkali, hodnotí výuku v terénu velmi kladně. Dobře naplánovaná a duchaplná terénní výuka může mít pozitivní vliv na zapamatování probírané látky, zároveň může zlepšit i orientaci žáků v okolí školy.

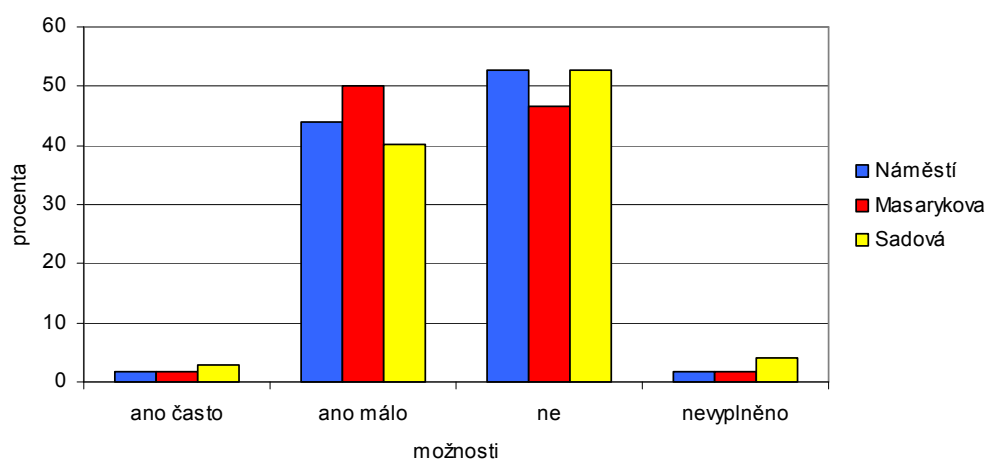
Graf č. 14 - Doplnění výuky vycházkami v jednotlivých základních školách v Čáslavi

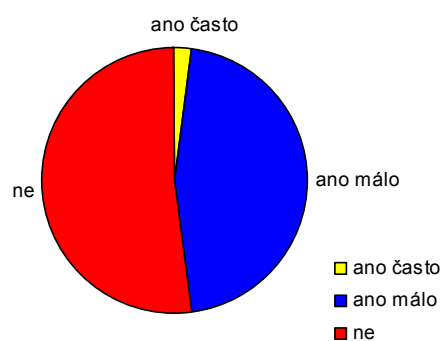
Graf č. 15 - Doplnění výuky vycházkami v základních školách v Čáslavi

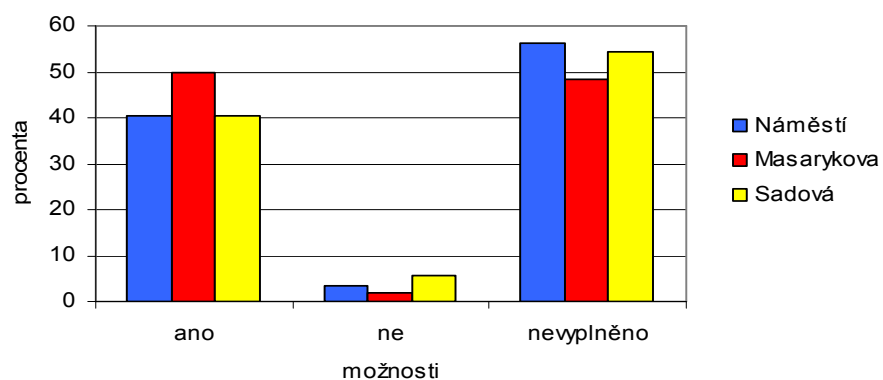
Graf č. 16 - Výuka v terénu v jednotlivých základních školách v Čáslavi

Graf č. 17 - Výuka v terénu v základních školách v Čáslavi

Graf č. 18 - Oblíbenost výuky v terénu respondenty v jednotlivých základních školách v Čáslavi

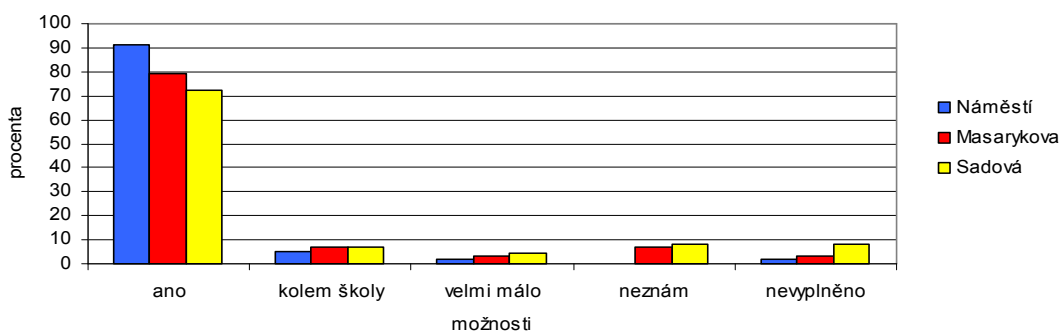

Graf č. 19 - Oblíbenost výuky v terénu respondenty v základních školách v Čáslavi

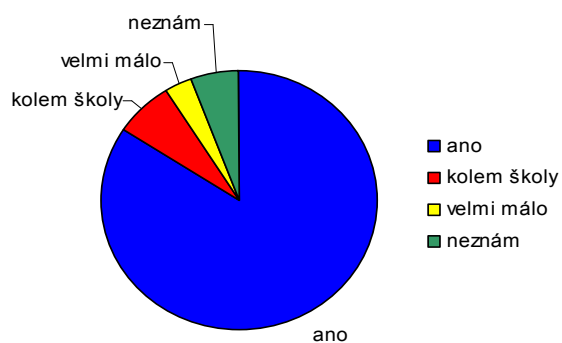

Převážná většina respondentů odpovídala, že znají oblast kolem školy proto, že bydlí v Čáslavi. Další nejčastější odpovědí bylo, že tráví svůj volný čas v Čáslavi či navštěvují školu už 8 nebo 9 let. Odpovědi respondentů můžeme vidět v grafu č. 20 a 21.

Graf č. 20 - Znalosti respondentů o okolí školy v jednotlivých základních školách v Čáslavi

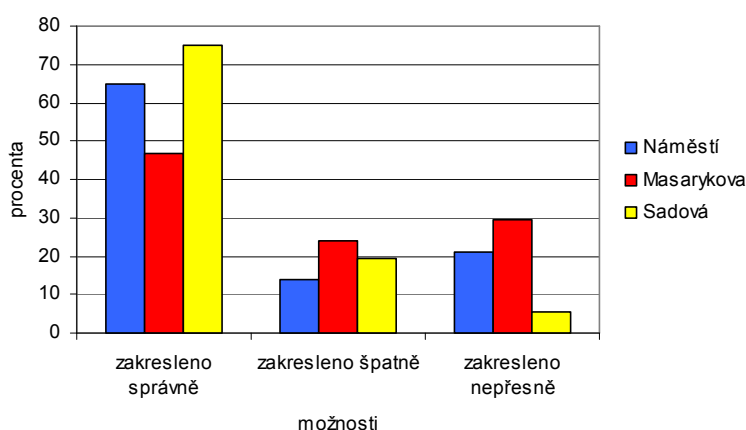

Graf č. 21 - Znalosti respondentů o okolí školy v základních školách v Čáslavi

Výsledky práce s mapou dopadly překvapivě. Domnívala jsem se, že žáci Základní školy Náměstí budou zvýhodněni, neboť se jejich škola nachází přímo vedle kostela (který byl v mapce vyznačen), ale nebylo tomu tak. Nejpřesnější odpovědi a tudíž i nejlepší orientaci v přiložené mapce však překvapivě měli žáci Základní školy Sadová (viz graf č. 22). Žáci Základní školy Masarykova měli taktéž drobné zvýhodnění (škola nedaleko nádraží, které je v mapce též vyznačeno), přesto často zakreslovali svou školu nepřesně či úplně špatně. Jako nepřesné zakreslení jsem považovala pokud respondent zakreslil polohu své školy poblíž správného umístění budovy školy (tolerance jeden blok ulic). Za špatné zakreslení jsem považovala jakékoliv jiné umístění budovy školy v mapce. Provedla jsem také srovnání místních a dojíždějících dětí. Obě dvě skupiny dopadly podobně, přestože měly místní děti zvýhodnění. Celkem 63 % místních a 66 % dojíždějících žáků zakreslilo svou školu správně. Kompletní výsledky odpovědí všech respondentů bez ohledu z jaké jsou školy, jsou patrné z grafu č. 23.

Graf č. 22 - Zákres školy do mapy v jednotlivých základních školách v Čáslavi

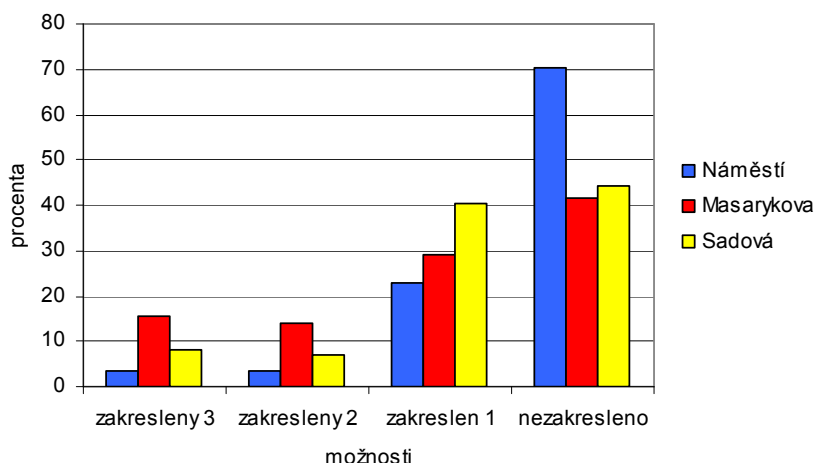

Graf č. 23 - Zákres školy do mapy v základních školách v Čáslavi

Lokalizace a popis míst, které mají žáci v Čáslavi rádi nejmeně (nejvíce) byla pro žáky zřejmě příliš časově náročná, nebo komplikovaná. Setkala jsem se zde s nejvíce nevyplněnými odpověďmi z celého dotazníku (viz graf č. 24 a 26). Tuto skutečnost si vykládám tak, že pro žáky, kteří se o své okolí málo zajímají, nebylo jednoduché vymyslet odpovědi na otázky. U vyplněných dotazníků jsem se často setkávala s odpovědí, že nejmeně oblíbeným místem je vypuštěný Podměstský rybník. Předpokládám, že kdyby bylo dotazníkové šetření prováděno až nyní, bude v současnosti již napuštěný Podměstský rybník jedním z míst, která patří mezi nejoblíbenější. Mezi oblíbená místa žáci také uváděli náměstí Jana Žižky z Trocnova, lesopark Vodranty a park u Podměstského rybníka zvaný Vala. Mezi nejmeně oblíbená místa patří, kromě již zmíněného Podměstského rybníka, i čáslavská skládka odpadů nebo oblast okolo vlakového nádraží. Celkové výsledky všech respondentů jsou patrné v grafu č. 25 a 27.

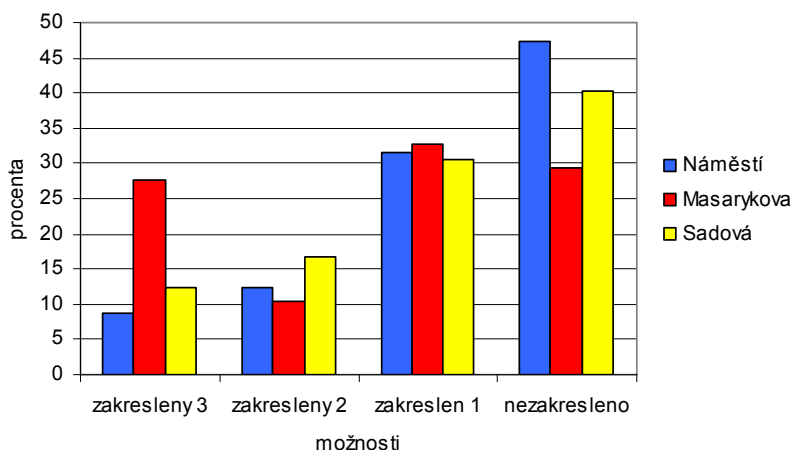
Graf č. 24 - Zákres nejmeně oblíbených míst v Čáslavi do mapy v jednotlivých základních školách v Čáslavi

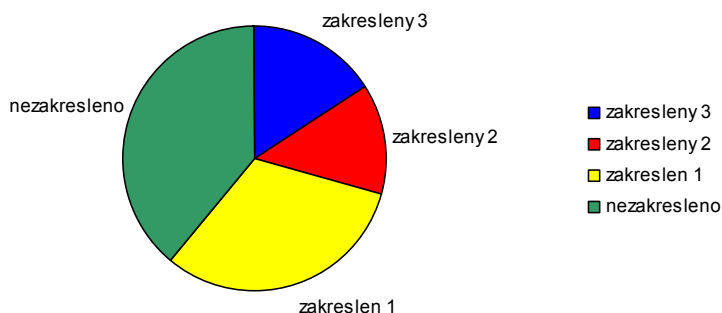
Graf č. 25 - Zákres nejmeně oblíbených míst v Čáslavi do mapy v jednotlivých základních školách v Čáslavi

Graf č. 26 - Zákres nejvíce oblíbených míst v Čáslavi do mapy v jednotlivých základních školách v Čáslavi

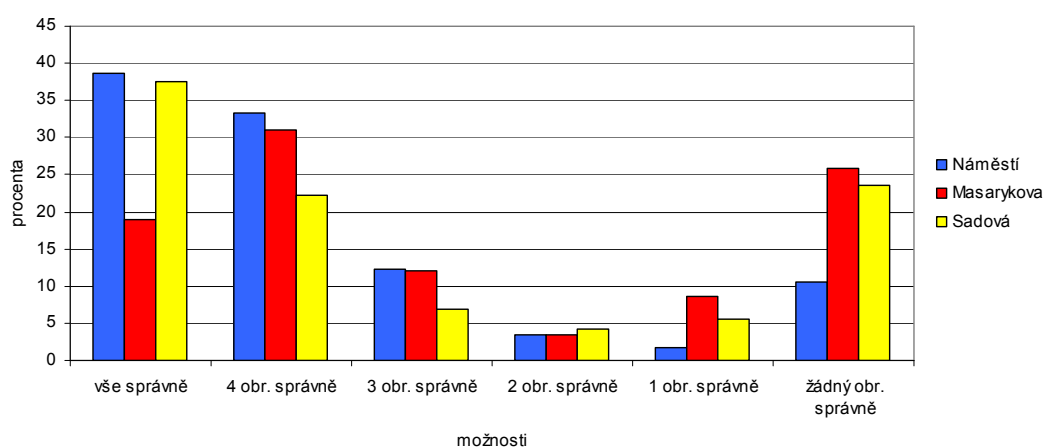

Graf č. 27 - Zákres nejvíce oblíbených míst v Čáslavi do mapy v jednotlivých základních školách v Čáslavi

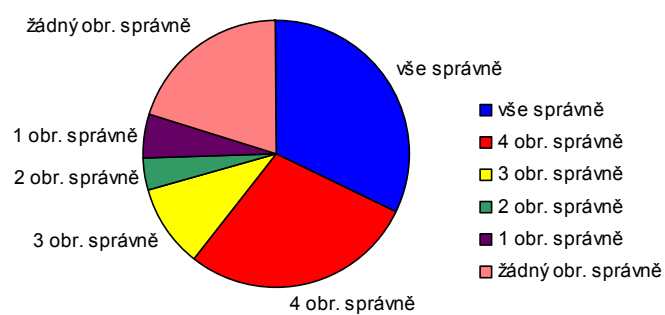

Výsledky popisů jednotlivých vybraných lokalit a jejich zakreslení do přiložené mapy byly odlišné (viz grafy č. 28 - 31). Žáci často odpovídali pouze na první část otázky a většina z nich obrázky identifikovala velice dobře (33 % respondentů poznalo všechny obrázky správně). Největší problém dělal žákům obrázek D a E. Odpovědi zde byly chvílemi velice pestré. Přesto zde bylo patrné (hlavně u druhé části otázky) zvýhodnění žáků ze škol, které se nacházejí poblíž některé ze znázorněných míst (př. Základní škola Sadová - zemědělská škola). Celkově nejlépe dopadla Základní škola Náměstí, která se nachází nejbližší prvním třem obrázkům (A, B, C). Celkem 40 % respondentů nedovedlo zakreslit ani jednu z vybraných lokalit. Domnívám se, že důvod slabé orientace respondentů v přiložené mapě by mohl být způsoben nedostatečným důrazem na výuku práce s mapou. Žáci objekt identifikovali, ale nebyli schopni ho zakreslit (pouze 20 % respondentů zakreslilo všechny obrázky správně).

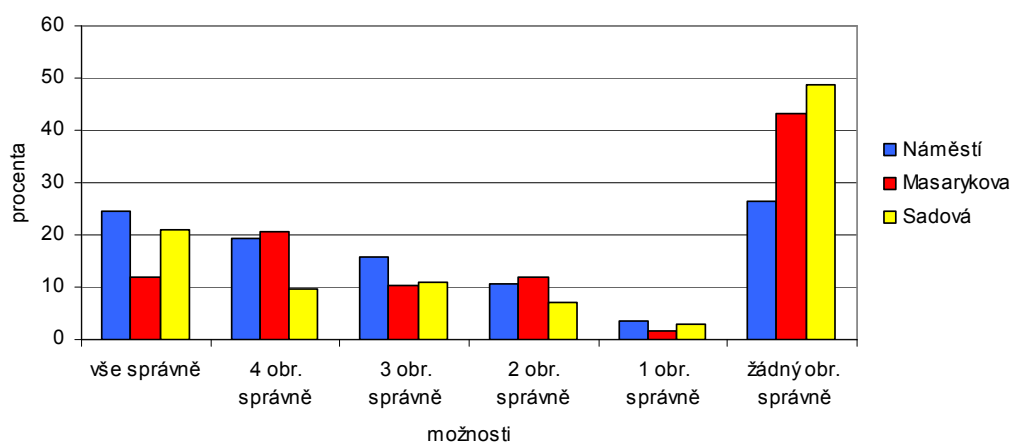
Graf č. 28 - Popis obrázků jednotlivých lokalit v Čáslavi

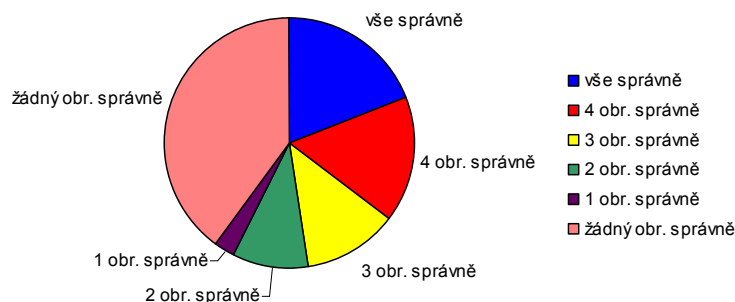
Graf č. 29 - Popis obrázků jednotlivých lokalit v Čáslavi

Graf č. 30 - Zákres obrázků jednotlivých lokalit v Čáslavi do přiložené mapy

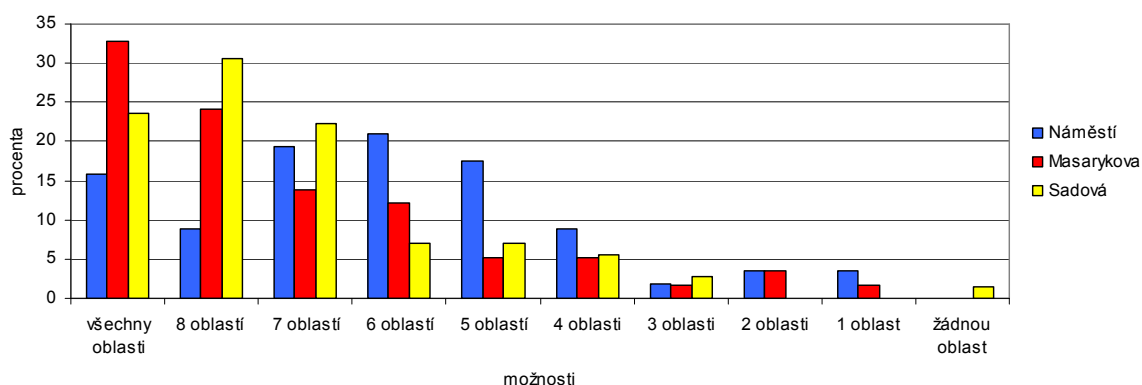
Graf č. 31 - Zákres obrázků jednotlivých lokalit v Čáslavi do přiložené mapy

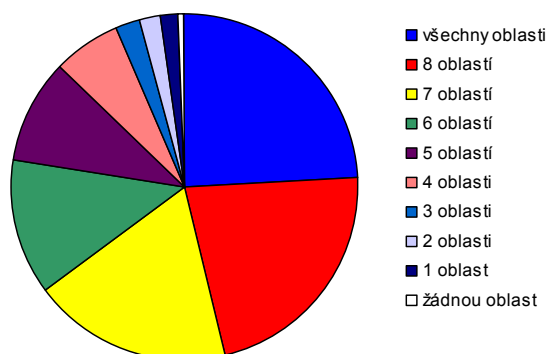
Výběr lokalit, které by žáci doporučili turistům byl rozmanitý. Žáci turistům nejčastěji doporučovali Náměstí Jana Žižky z Trocnova, čáslavskou radnici, kostel sv. Petra a Pavla, či lesopark Vodranty. Odpovědi typu herna, bar, hospoda, jsem považovala za irelevantní.

Mezi nejnavštěvovanější oblasti v okolí Čáslavi uváděli respondenti nejčastěji Kutnou Horu, Žleby, Kačínu a Železné hory. Hlavním důvodem návštěvy jsou zřejmě velké památky např. Chrám sv. Barbory v Kutné Hoře, zámek Žleby. Chvaletice patřily i přes svůj velký význam k málo navštěvovaným místům. Obdobně dopadl Filipov, Zbýšov a Chotusice. Počty oblastí, které respondenti navštívili jsou patrné z grafu č. 32 a 33.

Graf č. 32 - Návštěvnost vybraných lokalit respondenty z jednotlivých základních škol v Čáslavi

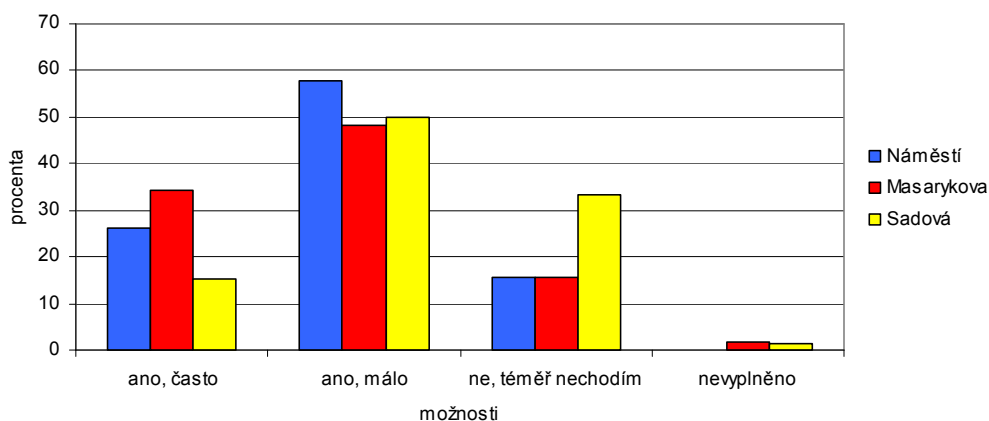

Graf č. 33 - Návštěvnost vybraných lokalit respondenty základních škol v Čáslavi

Návštěvnost lesoparku Vodranty souvisela především s bydlištěm respondenta. Žáci, kteří dojíždějí do školy uváděli, že lesopark navštěvují málo, pouze při hodinách tělesné výchovy. Naopak děti žijící přímo v Čáslavi využívají lesopark Vodranty častěji. Navštěvují lesopark za účelem sportu či procházky se psem. Několik žáků (chlapců) chodí do lesoparku rybařit na rybník Žabárna. Většina dotazovaných respondentů byla se současným stavem lesoparku Vodranty plně nebo téměř spokojena. Tato fakta jsou patrná z grafů č. 34 - 37.

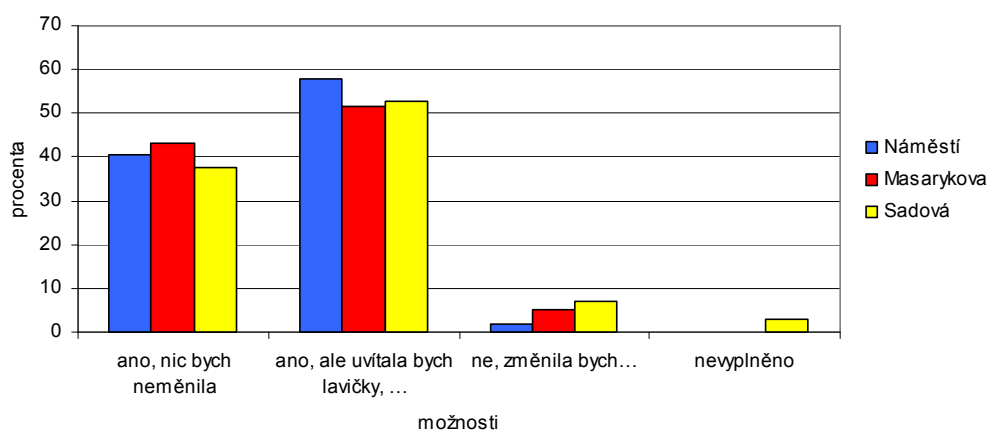
Graf č. 34 - Oblíbenost lesoparku Vodranty mezi respondenty jednotlivých základních škol v Čáslavi

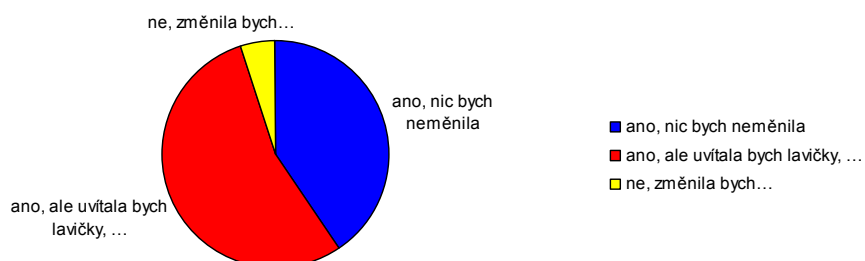
Graf č. 35 - Oblíbenost lesoparku Vodranty mezi respondenty základních škol v Čáslavi

Graf č. 36 - Spokojenost respondentů jednotlivých základních škol v Čáslavi se současným stavem lesoparku Vodranty

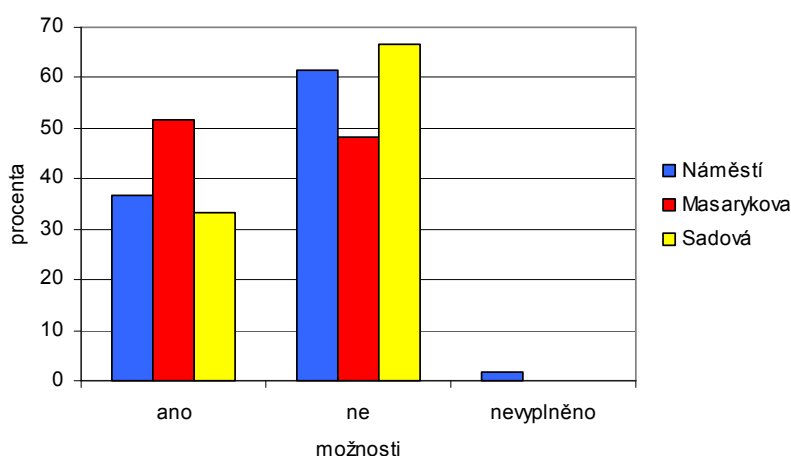

Graf č. 37 - Spokojenost respondentů základních škol v Čáslavi se současným stavem lesoparku Vodranty

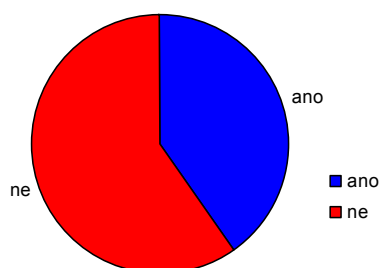

I přesto, že je nabídka zájmových kroužků na školách pestrá, většina žáků (60%) je nenavštěvuje (viz graf č. 38 a 39). Děti ve školách nejvíce navštěvují kroužky zaměřené na sport. Mě osobně nejvíce zaujal kroužek, který nabízí Základní škola Sadová - „Příprava k přijímacím zkouškám“, který byl jen pro 9. ročníky a žáci ho uváděli velice často. U Základní školy Náměstí děti překvapivě uváděly vaření. U Základní školy Masarykova byl častou odpovědí „peer“ kroužek.

Graf č. 38 - Účast respondentů v zájmových kroužcích v jednotlivých základních školách v Čáslavi

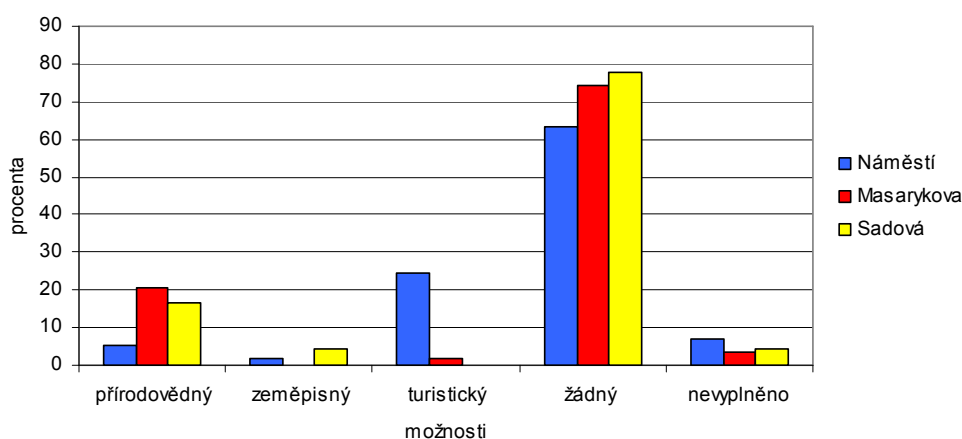

Graf č. 39 - Účast respondentů v zájmových kroužcích v základních školách v Čáslavi

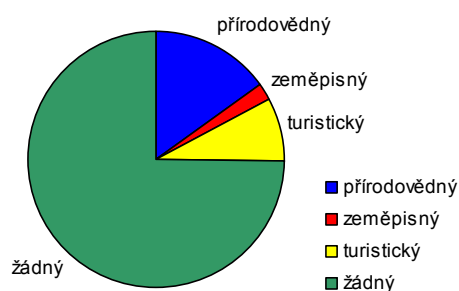

Odpověď na otázky zda škola nabízí některý z vybraných kroužků (přírodovědný, zeměpisný, turistický) jsem si na všech školách ověřila telefonicky. Žádná škola v současné době nenabízí žádný z výše uvedených kroužků. Žáci Základní školy Masarykova si mohou vybrat přírodovědný předmět v rámci povinně volitelných předmětů. Bylo by zajímavé konfrontovat vedení jednotlivých škol s výsledky mého šetření a navrhnout zavedení přírodovědného kroužku se zaměřením na turistiku, cestovní ruch a práci s mapou. Výsledky na tyto otázky jsou patrné z grafu č. 40 a 41.

Graf č. 40 - Nabídka kroužků v jednotlivých základních školách v Čáslavi

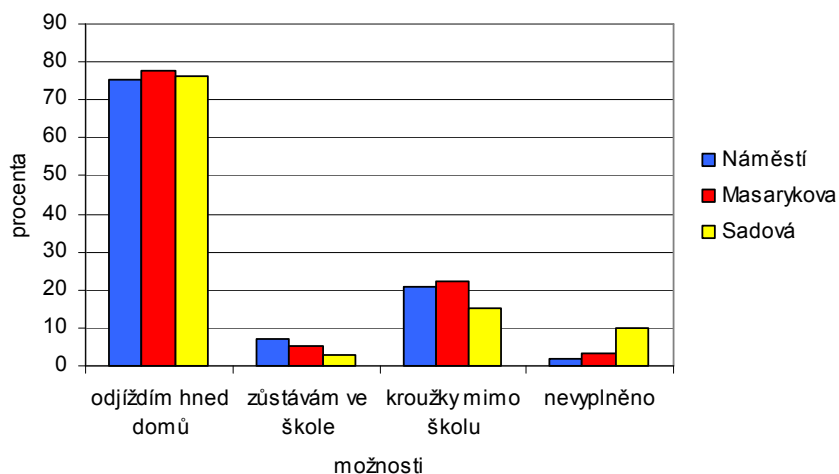

Graf č. 41 - Nabídka kroužků v základních školách v Čáslavi

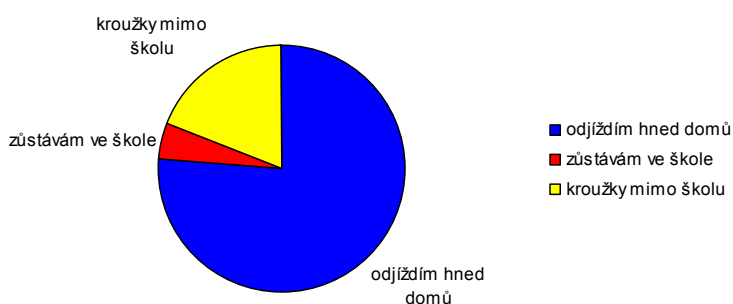

Většina žáků uvedla, že po skončení výuky ve škole odcházejí/odjíždí ihned domů (nebo tráví čas ve městě než přijede autobus či vlak). Tato fakta jsou patrná z grafu č. 42 a 43. Některé z dětí uvedly, že obědvají ve školní jídelně a poté odcházejí/odjíždí domů. Pouze 19 % respondentů uvedlo, že navštěvují kroužky mimo školu.

Graf č. 42 - Aktivita respondentů jednotlivých základních škol v Čáslavi po skončení výuky

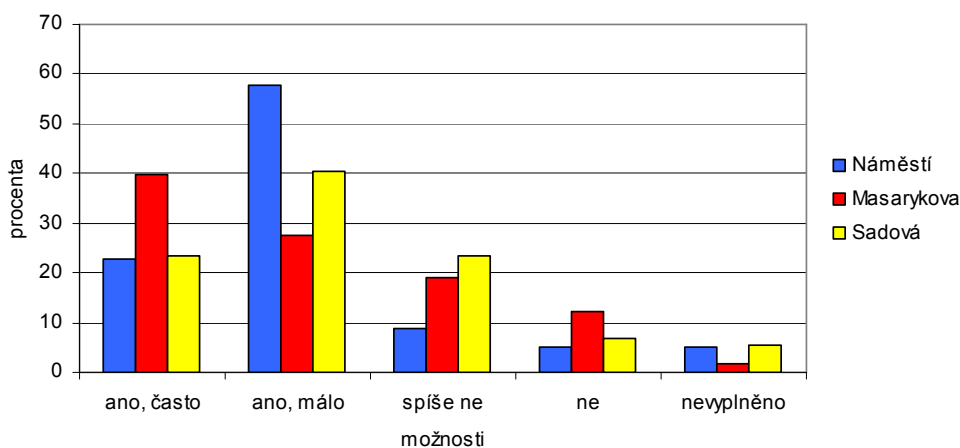

Graf č. 43 - Aktivita respondentů základních škol v Čáslavi po skončení výuky

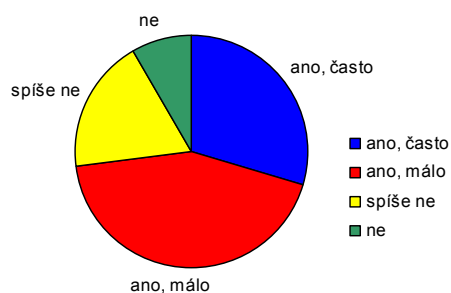

Při vyhodnocování odpovědí na otázku, zda děti chodí rády do přírody, jsem našla spojitost s výsledky otázky týkající se návštěvnosti lesoparku Vodranty. Žáci, kteří uváděli, že chodí často do lesoparku Vodranty, se hlásili i k častým návštěvám přírody. Jak často tráví respondenti svůj volný čas v přírodě je patrné z grafů č. 44 a 45.

Graf č. 44 - Trávení volného času respondentů jednotlivých základních škol v Čáslavi v přírodě

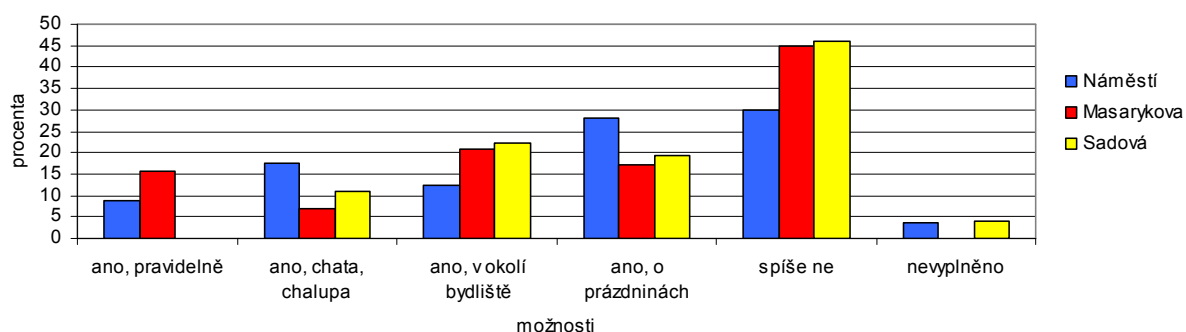

Graf č. 45 - Trávení volného času respondentů základních škol v Čáslavi v přírodě

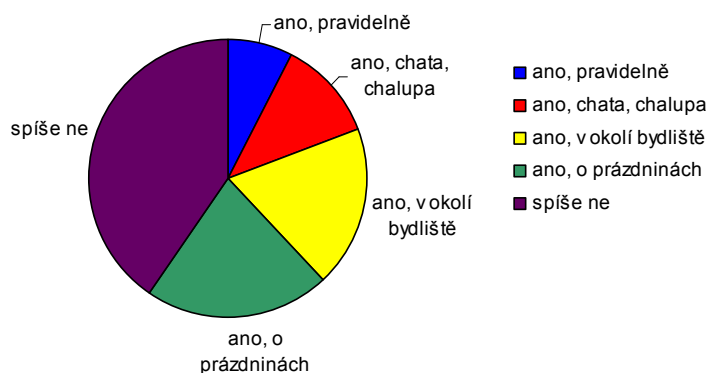

Následující dvě otázky navazují na předchozí. Dotazovala jsem se žáků, jak často chodí s rodiči do přírody a jestli vlastní chatu či chalupu. Pokud rodina nevlastnila chatu či chalupu, děti uváděly, že do přírody s rodiči téměř nechodí, nebo jen o prázdninách (viz grafy č. 46 – 49). Celkem 30 % respondentů uvedlo, že chodí do přírody často. 7 % respondentů odpovědělo, že chodí s rodiči do přírody pravidelně a 40 % respondentů uvedlo, že do přírody s rodiči téměř nechodí.

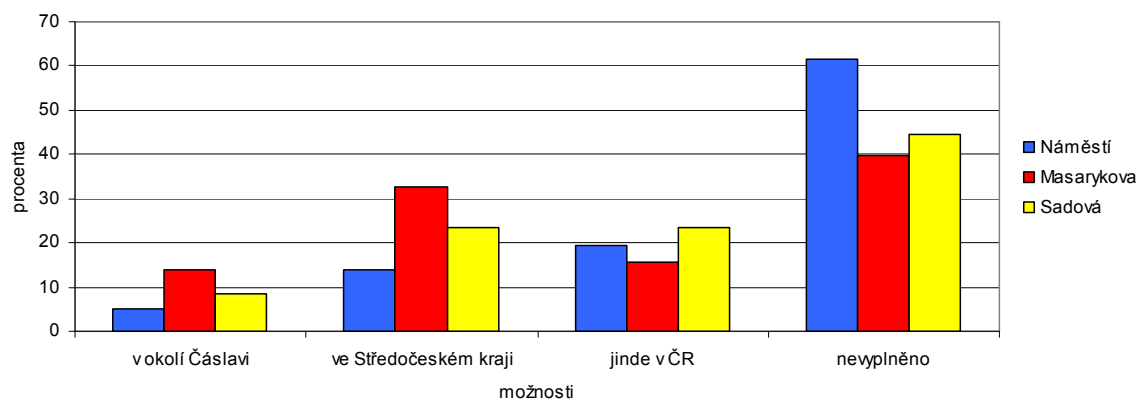
Graf č. 46 - Pobyť v přírodě respondentů jednotlivých základních škol v Čáslavi s rodiči

Graf č. 47 - Pobyť v přírodě respondentů základních škol v Čáslavi s rodiči

Graf č. 48 - Lokalita rekreačních chat a chalup respondentů jednotlivých základních škol v Čáslavi

Graf č. 49 - Lokalita rekreačních chat a chalup respondentů základních škol v Čáslavi

Nejvíce a nejméně oblíbená místa v okolí školy bezprostředně souvisela s polohou příslušné základní školy.

Mezi nejčastěji uváděná oblíbená místa u žáku Základní školy Náměstí patřila: Náměstí Jana Žižky z Trocnova, kostel sv. Petra a Pavla, školní hřiště, lokalita Vala či mlékárna u školy.

Základní škola Masarykova: školní hřiště, parčík u školy či uzenářství Kořínek.

Základní škola Sadová: zahrada v okolí školy či školní sportovní hřiště.

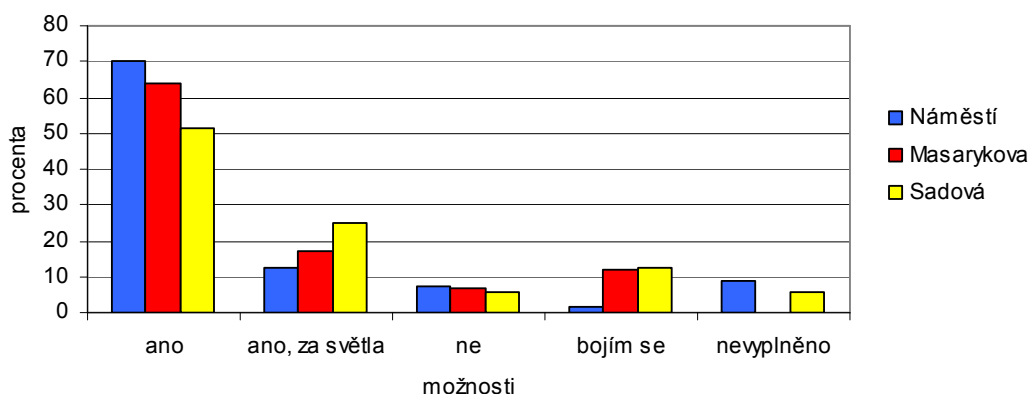
Mezi neoblíbená místa žáci Základní školy Náměstí nejčastěji uváděli: oblast za kostelem sv. Petra a Pavla včetně přilehlého pohostinství.

Základní škola Masarykova: drahé papírnictví, nedaleké vlakové nádraží, ale i budova Gymnázia a Střední pedagogické školy.

Základní škola Sadová: budova Střední zemědělské školy, park před zemědělskou školou, garáže Na Skále u školy, někteří žáci uváděli i dlouhou monotónní cestu ke škole.

Úroveň oblíbenosti blízkého okolí školy reflektuje, zda se žáci v okolí své školy cítí bezpečně. Z výsledků je patrné, že převážná většina dotazovaných (63 %) se v okolí své školy bezpečně cítí (viz graf č. 50 a 51).

Graf č. 50 - Pocit bezpečí respondentů v okolí jednotlivých základních škol v Čáslavi

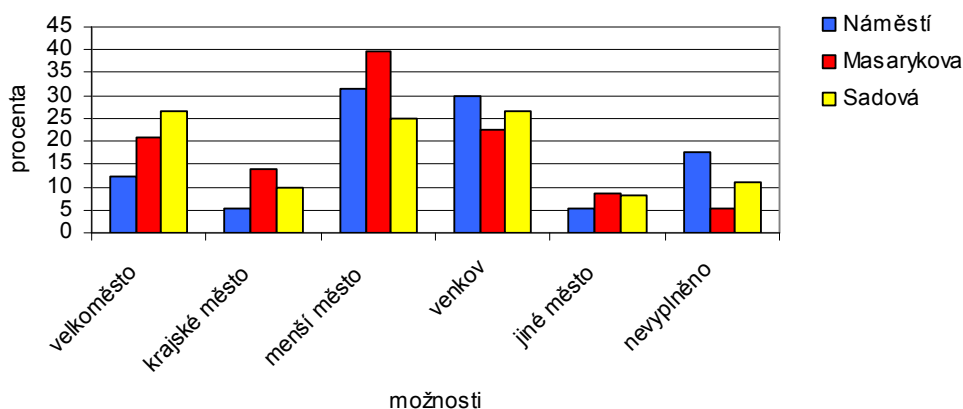

Graf č. 51 - Pocit bezpečí respondentů v okolí základních škol v Čáslavi

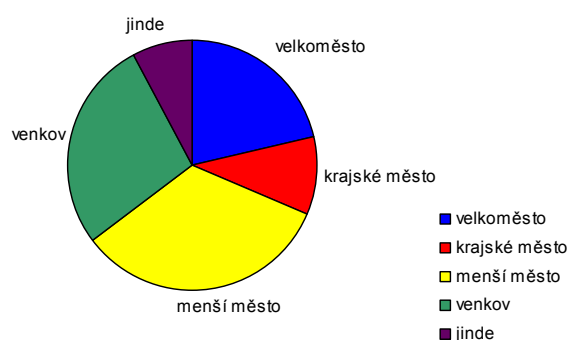

Poslední otázky v dotazníku jsem využila pro představu, kolik dětí by chtělo jednou bydlet v Čáslavi. Jak již bylo několikrát zmíněno, anketární šetření vyplňovali žáci 8. a 9. tříd základních škol. Jedná se o žáky, kteří zanedlouho opustí „brány“ základních škol a někteří půjdou studovat do jiného města. Z výsledků je patrné, že 33 % respondentů by jednou chtělo bydlet v podobně velkém městě jako je Čáslav. 23 % respondentů dokonce uvedlo, že by chtěli bydlet přímo v Čáslavi. Je třeba také podotknout, že 19 % respondentů by rádo žilo v zahraničí. Tyto výsledky můžeme vidět v grafech č. 52 - 55.

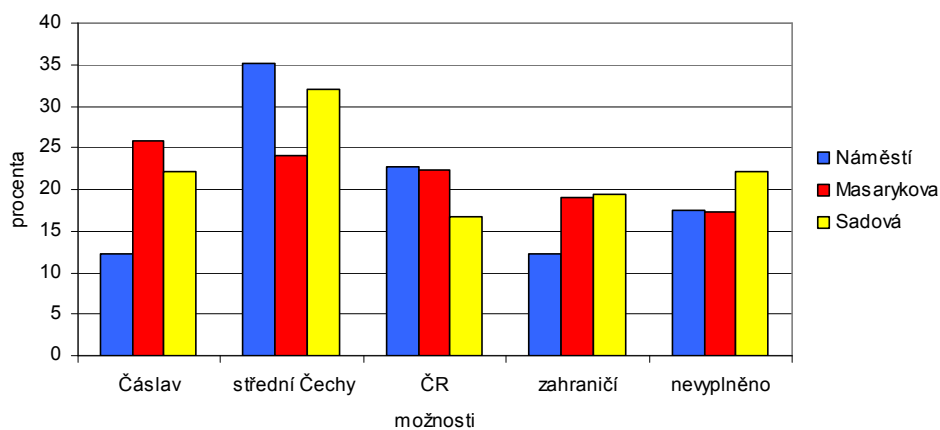
Graf č. 52 - Lokalita, ve které by respondenti jednotlivých základních škol v Čáslavi chtěli bydlet

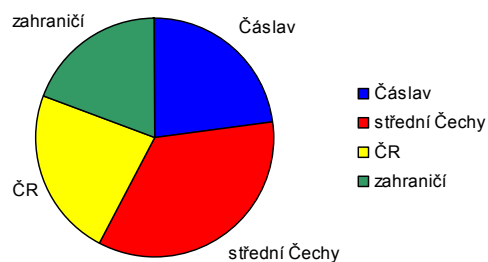
Graf č. 53 - Lokalita, ve které by respondenti základních škol v Čáslavi chtěli bydlet

Graf č. 54 - Upřesnění lokality, ve které by respondenti jednotlivých základních škol v Čáslavi chtěli bydlet

Graf č. 55 - Upřesnění lokality, ve které by respondenti základních škol v Čáslavi chtěli bydlet

7. Zhodnocení výsledků a diskuze

Před vlastním zhodnocením výsledků je nutné si uvědomit, že v posledních letech došlo na většině škol k významné redukci hodin zeměpisu. Děti se v zeměpise učí nejen pracovat s mapou a chápat přírodní procesy, ale i poznávat své okolí a místo kde žijí. Místem nazýváme nám důvěrně známé prostředí (Tuan 1975). Hodiny zeměpisu tak nepřímou ovlivňují žáky v jejich vztahu k místu.

Vztah žáka ke škole by se dal přirovnat k našemu příkladu o truhlici na hračky. Škola je dozajista pro respondenty místem, ale jaký vztah mají žáci k tomuto místu? Zajímavá byla v tomto ohledu otázka číslo 12. Celkem 37 % žáků nedokázalo na mapě lokalizovat školu, kterou navštěvují. Je třeba zmínit, že 53 % respondentů uvádělo jako místo bydliště město Čáslav. Na tyto výsledky může mít vliv i schopnost respondenta pracovat s přiloženou mapou. Přesto výsledky mohou vést k zamyšlení, jakou formou probíhá výuka místopisu na základních školách.

Otevření Základní školy Sadová v září roku 2003 značně ovlivnilo dosavadní rozložení dětí mezi Základní školou Masarykova a Základní školou Náměstí. Z výsledků je patrné, že Základní škola Sadová je základní školou, kam dojíždí nejvíce dětí z okolí a cesta do školy jim trvá nejdéle. Tento fakt je zřejmě způsoben i tím, že v posledních letech docházelo k rušení základních škol v blízkých obcích kvůli nedostatečnému počtu žáků. Proto nezbyvá některým žákům nic jiného, než do školy dojíždět. Jak již bylo jednou zmíněno, Základní škola Sadová má ideální polohu z hlediska dostupnosti autobusových linek. Zajímavé zjištění nám přináší srovnání výsledků otázky číslo 12 a 18. Zatímco v 12. otázce (zákres školy do mapy) dopadli žáci ZŠ Sadová nejlépe, v 18. otázce (zákres lokalit do mapy) dopadli překvapivě nejhůře ze všech tří škol. Tento fakt si vysvětlují nutností dojíždějících žáků znát především polohu školy ve městě, naopak znalost lokalit, které jsou od školy ve větší vzdálenosti není pro dojíždějící žáky rozhodující.

Nejdůležitějším indikátorem vztahu respondenta k místu považují vyhodnocení otázky číslo 13, 14, 27 a 28. Otázky číslo 13 a 14 odrážejí zájem a všímavost žáků o jejich okolí. Respondenti často uváděli pouze jedno místo, které se jim na Čáslavi líbí/nelíbí, zákres těchto míst do mapy respondentům většinou nedělal problém. Bydliště respondenta bylo často hodnoceno jako místo, které se žákům líbí nejvíce. Naopak rušné hlavní silnice (především ty, které žáci musí přejít při cestě do školy), byly považovány jako nejneoblíbenější místa. Pro dojíždějící žáky, kteří nemusejí chápat Čáslav jako místo, jsem volila otázky 27. a 28., které byly podobné otázkám 13. a 14., ale byly zaměřeny pouze na blízké okolí školy. Při přímém srovnání výsledků těchto otázek dojdeme k závěru, že respondenti se více zajímají o blízké okolí školy,

než o Čáslav jako celek. Odpovědi na otázky 27. a 28. byly daleko nápaditější a rozmanitější. Žáci zároveň velmi kladně hodnotili především přírodu v okolí školy.

Nabídka zájmových kroužků, které základní školy nabízí svým žákům je rozmanitá. Kroužky ve škole navštěvuje 40 % žáků. Menší zájem respondentů o zájmové kroužky by mohl spočívat v tom, že nabídka kroužků nenaplnuje představy žáků. Důvodem může být i fakt, že kroužky učí stejní učitelé, co učí žáky i v hodinách a žáci s nimi nechtějí trávit svůj volný čas. Celková nabídka zájmových kroužků, kde mohou děti trávit svůj volný čas, je ve městě Čáslav také pestrá (Základní umělecká škola Jana Ladislava Dusíka, dům dětí a mládeže, sportovní kluby, atd.). Tyto kroužky navštěvuje 19 % respondentů. Necelá třetina respondentů (30 %) uváděla, že chodí často na procházky do přírody. Zvýšení motivace k smysluplnému trávení volného času by měli přispět jak rodiče tak i škola. Pravidelné procházky do přírody s rodiči uvedlo 7 % respondentů. Dalších 21 % respondentů přiznalo, že tráví volný čas s rodiči v přírodě o prázdninách. Celkem 40 % respondentů uvedlo, že s rodiči do přírody téměř nechodí, zároveň tito žáci hodnotili výuku v přírodě velmi kladně. Učitelé by mohli zařazovat do svých běžných vyučovacích hodin více pravidelných vycházek do okolí školy. Častější zařazení školy v přírodě, nebo školní výlety by mohly zvýšit zájem žáků o přírodní vědy a upevnit vztah s učiteli. Je zde však nutná spolupráce i ze strany žáků. Žáci, kteří si nevybudují vztah ke svému okolí mohou být pro své okolí potencionálně „nebezpeční“ (vandalismus, sprejerství, apod.).

Vztah žáků k místu nám ilustruje i otázka číslo 30. Jak už bylo zmíněno, 53 % respondentů byly děti, které bydlí v Čáslavi. Domov nemusí být ideálním místem (Rose 1994) a proto jsem se snažila zjistit, jestli tato skupina „místních“ respondentů chce v Čáslavi bydlet i v budoucnu. Překvapivě 41 % z místních dětí uvedlo, že chtějí bydlet v menším městě jako je Čáslav. Konkrétně město Čáslav z nich uvedlo 23 %. Podle kompletních výsledků ze všech tří základních škol by chtělo bydlet v budoucnu v menším městě jako je Čáslav 33 % respondentů, z nichž 23 % uvedlo konkrétně město Čáslav. Důležité je i zmínit, že 19 % respondentů uvedlo zahraničí.

8. Závěr

Tato práce nám měla poskytnout náhled do smýšlení dospívající generace českých dětí a informovat nás o jejich vztahu k místu, ve kterém žijí. Výsledek mého šetření lze zajisté interpretovat různě, protože nemůžeme porovnat získané hodnoty s předchozími generacemi. V nastupující generaci jsou mladí lidé, kteří jsou vnímaví ke svému okolí a není jim lhostejné místo, kde žijí. Šetření zároveň odhalilo znepokojivě velkou skupinu žáků, kteří se o své okolí příliš nezajímají a místo, kde žijí, znají jen málo. Z výsledků dotazníku lze vyvodit, že se žáci spíše zajímají o bezprostřední okolí školy než o vzdálenější místa, jako je například lesopark Vodranty. Někteří žáci sice vnímali Čáslav jako komplexní celek, ale daleko častěji jsem se setkávala s fragmentací města na několik menších míst, především na blízké okolí domova a okolí školy. Místo je osobní prostorovou zkušeností jedince (Paasi 1986), je tedy možné, že žáci, u kterých docházelo k výrazné fragmentaci města na několik málo dílčích míst (např. domov, škola, hřiště), nemají se zbytkem města dostatečnou prostorovou zkušenost. Žáci, kteří vnímali Čáslav komplexněji odpovídali častěji a konkrétněji na otázky, co se jim v Čáslavi líbí/nelíbí.

Někteří žáci přesto cítí silné vazby k městu Čáslav. Dokládá to vyhodnocení závěrečné otázky. Téměř čtvrtina respondentů by chtěla v Čáslavi zůstat i do budoucna. Zároveň je zde i nezanedbatelná skupina žáků, která by chtěla žít mimo Českou republiku.

Globalizace médií a rychlé šíření a sdílení informací na internetu sice přináší člověku nové možnosti a posouvá jeho vědomí a obzory za hranice jeho domova, přesto - a právě proto - je potřeba udržovat trvalý kontakt se svým okolím, uvědomovat si kořeny své existence, poznávat sám sebe. Postupná unifikace kultury západního světa pomocí televize a internetu má zajisté veliký dopad na vztah žáků k místu a výsledky mé práce.

Bylo by zajímavé sledovat změny a tendence, které budou na poli vztahu člověka a jeho domova probíhat v horizontu několika dalších let. Neméně zajímavé by bylo i provedení podobných šetření v jiných městech a následné porovnání výsledků. Tato práce může tvořit základ i pro pozdější studie na toto téma.

Seznam použitých zdrojů a literatury

Literatura

- BAKER, A. R. H. (2003): *Geography and History: Bridging the Divide*. Cambridge University Press, Cambridge, 279 s.
- CÍLEK, V. (2002): *Krajiny vnitřní a vnější*. Dokořán, Praha, 231 s.
- COSGROVE, D. (1984): *Social Formation and Symbolic Landscape*. Croom Helm. London.
- CRESSWELL, T. (2004): *Place a Short Introduction*. Blackwell, Oxford, 153 s.
- CRESSWELL, T. (2008): Place: encountering geography as philosophy. *Geography*, 93, č. 3, s. 132–139.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD (1994): *Statistický lexikon obcí ČR 1992*. SEVT, Praha, 895 s.
- FEDERÁLNÍ STATISTICKÝ ÚŘAD (1978): *Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850 - 1970*. SEVT, Praha, 678 s.
- FEDERÁLNÍ STATISTICKÝ ÚŘAD (1984): *Statistický lexikon obcí ČSSR 1850 - 1970*. SEVT, Praha, 1711 s.
- GAVORA, P. (2000): *Úvod do pedagogického výzkumu*. Paido, Brno, 207 s.
- HARVEY, D. (1996): *Justice, Nature and the Geography of Difference*. Blackwell, Cambridge, MA.
- HENDL, J. (2006): *Přehled statistických metod zpracování dat*. Portál, Praha, 583 s.
- HENDL, J. (2008): *Kvalitativní výzkum*. Portál, Praha, 408 s.
- HOWARD, P. (2003): *Heritage: Management, Interpretation, Identity*. Continuum, London, 278 s.
- CHOJNICKI, Z. (1988): Basic philosophical and methodological problems of space and time. *Concepts and Methods in Geography*, 3, s. 9–23.
- CHROMÝ, P. (2003): Formování regionální identity: nezbytná součást geografických výzkumů. In: Chromý, P., Jančák, V., Marada, M.: *Geografie na cestách poznání*. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, Praha, s. 163–178.
- CHROMÝ, P. (2009): Kultura a prostor : region a místo. In: Heřmanová, E., Chromý, P. a kol.: *Kulturní regiony a geografie kultury*. ASPI, a. s., Praha, s. 26–30.
- JOHNSTON, R. J. (2000): Place. In: Johnston, R. J., Gregory, D., Pratt, G., Watts, M., eds. (2000): *The dictionary of human geography*. Blackwell, Oxford, s. 582–586.
- KAPAVÍKOVÁ, M. (1978): Čáslav. In: Kapavíková, M. a kol.: *Kutnohorsko*. Středočeské nakladatelství a knihkupectví, Praha, s. 18–21.

- KUČERA, Z. (2009): Jak vnímáme krajinu a její paměť. *Geografické rozhledy*, 18, č. 4, s. 6–7.
- KUČERA, Z. (2009): Krajina jako dědictví. In: Heřmanová, E., Chromý, P. a kol.: *Kulturní regiony a geografie kultury*. ASPI, Praha, s. 156–181.
- KUČERA, Z., KUČEROVÁ, S. (2009): Památky jako dědictví minulosti. *Geografické rozhledy*, 18, č. 5, s. 8–9.
- LOWENTHAL, D. (1998): *The Heritage Crusade and the Spoils of History*. Cambridge, University Press, Cambridge, 338 s.
- LUKERMANN, F. (1964): Geography as a Formal Intellectual Discipline and the Way in Which It Contributes to Human Knowledge. *Canadian Geographer* 8:4, s. 167–172.
- MATLOVIČ, R. (2007): Hybridná idiograficko – nomotetická povaha geografie a koncept miesta s dôrazom na humánnu geografiiu. *Geografický časopis*, 59, č. 1, s. 3–22.
- MATLOVIČ, R., MATLOVIČOVÁ, K. (2006): Koncept miesta vo vývoji geografického myslenia. In: Kraft, S., Mičková, K., Rypl, J., Švec, P., Vančura, M., eds.: *Česká geografie v evropském prostoru, XXI. sjezd České geografické společnosti, České Budějovice 30. 8. - 2. 9. 2006*. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, České Budějovice, s. 181–190.
- OBAMA, B. (2009): *Cesta za sny mého otce*. Štrob, Širc a Slovák, Praha, 384 s.
- PAASI, A. (1986): The institutionalization of regions: a theoretical framework for understanding the emergence of regions and the constitution of regional identity. *Fennia*, 164, č. 1, s. 105–146.
- PUNCH, K. (2008): *Základy kvantitativního šetření*. Portál, Praha, 152 s.
- RELPH, E. (1976): *Place and Placelessness*. Pion, London.
- ROSE, G. (1993): *Feminism and Geography: The Limits of Geographical Knowledge Polity*. Cambridge.
- ŘEZNÍČKOVÁ, D., MATĚJČEK, T. (2009): Jak hodnotit kvalitu místa. *Geografické rozhledy*, 18, č. 4, s. 17–18.
- SÁDLO, J. (1994): Krajina jako interpretovaný text. In: Beneš, J., Brůna, V., eds: *Archeologie a krajinná ekologie*. Nadace Projekt Sever, Most, s. 17–190.
- SEDLÁČEK, M. (2007): Designy kvalitativního výzkumu: případová studie. In: Švaříček, R., Šedřová, K. a kol.: *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Portál, Praha, s. 96–112.
- SETTEN, G. (2006): Fusion or exclusion? Reflections on conceptual practices of landscape and place in human geography. *Norsk Geografisk Tidsskrift*, 60, s. 32–45.
- TUAN, Y-F. (1975): Place: An experiential perspective. *Geographical Review*, 65, č. 2, s. 151–165.

VENCÁLEK, J. (2009): Genius loci. Geografické rozhledy, 18, č. 4, s. 4–5.

Internetové zdroje

Český statistický úřad. [online]. Aktualizováno 2009. [cit. 2009 - 4 - 15]. Dostupné z: <<http://www.czso.cz/>>.

Seznam, Mapy. [online]. Aktualizováno 2008. [cit. 2008 - 12 - 10]. Dostupné z: <<http://www.mapy.cz/>>.

Oficiální stránky města Čáslav. [online]. Aktualizováno 2009. [cit. 2009 - 4 - 15]. Dostupné z: <<http://www.meucaslav.cz/>>.

Základní škola Čáslav. [online]. Aktualizováno 2009. [cit. 2009 - 4 - 30]. Dostupné z: <<http://www.zscaslav.cz/>>.

Základní škola Čáslav, Masarykova. [online]. Aktualizováno 2009. [cit. 2009 - 4 - 30]. Dostupné z:

<<http://www.antee.cz/zscaslav/index.php?nid=753&lid=CZ&pic=MAIN.cz/>>.

Základní škola Čáslav, Sadová. [online]. Aktualizováno 2009. [cit. 2009 - 4 - 30]. Dostupné z: <<http://www.sadovazs.cz/>>.

Přílohy

Příloha č. 1 - Dotazník pro žáky základních škol v Čáslavi

Milý/á žáku/žákyně, chtěla bych Tě poprosit o pravdivé vyplnění tohoto dotazníku. Nikde se nemusíš podepisovat, dotazník je anonymní. U otázek, které nabízejí více odpovědí, vyber odpověď, která nejlépe vystihuje Tvoji situaci. Zakroužkuj. U otevřených otázek postačí pouze jednoduchá odpověď heslovitou formou, není potřeba se dlouze rozepisovat.

1. Pohlaví: chlapec dívka

2. Věk: 13 let 14 let 15 let více než 15 let

3. Narodil/a jsem se: v Čáslavi v jiném městě (vesnici) v okrese Kutná Hora
v jiném městě (vesnici) ve středních Čechách v jiném městě (vesnici) mimo střední
Čechy, ale v ČR
jinde než v ČR

4. Bydlím: v Čáslavi v okolí Čáslavi do vzdálenosti 5 km
v okolí Čáslavi do vzdálenosti 5 - 10 km v okolí Čáslavi do vzdálenosti větší než 10 km

5. Cesta do školy mi trvá: do 15 min 15 min - 30 min více než 30 min

6. Pořádá tvoje škola „školu v přírodě“? ano ne

7. Pokud ano, účastnil/a jsi se někdy takovéto akce? ano ne

8. Je výuka zeměpisu, přírodopisu, dějepisu doplňována vycházkami do okolí tvé školy?
ano ne

9. Probíhala někdy tvoje výuka přímo v terénu?

ano, probíhá často

ano, ale mohla by probíhat častěji

ne, neprobíhala

10. Pokud ano, líbil se ti tento způsob vyučování? ano ne

11. Znáš oblast, kde se nachází tvoje škola? A proč?

ano, znám, protože.....

ano, ale jen v okolí školy, protože.....

znám jen velmi málo, protože.....

téměř neznám, protože.....

Následující otázky č. 12 - 15 jsou vztaheny k níže přiložené mapě. Své odpovědi prosím odůvodni a zakresli do mapy.

12. Křížkem (+) zakresli do přiložené mapy, kde se nachází Tvá škola.

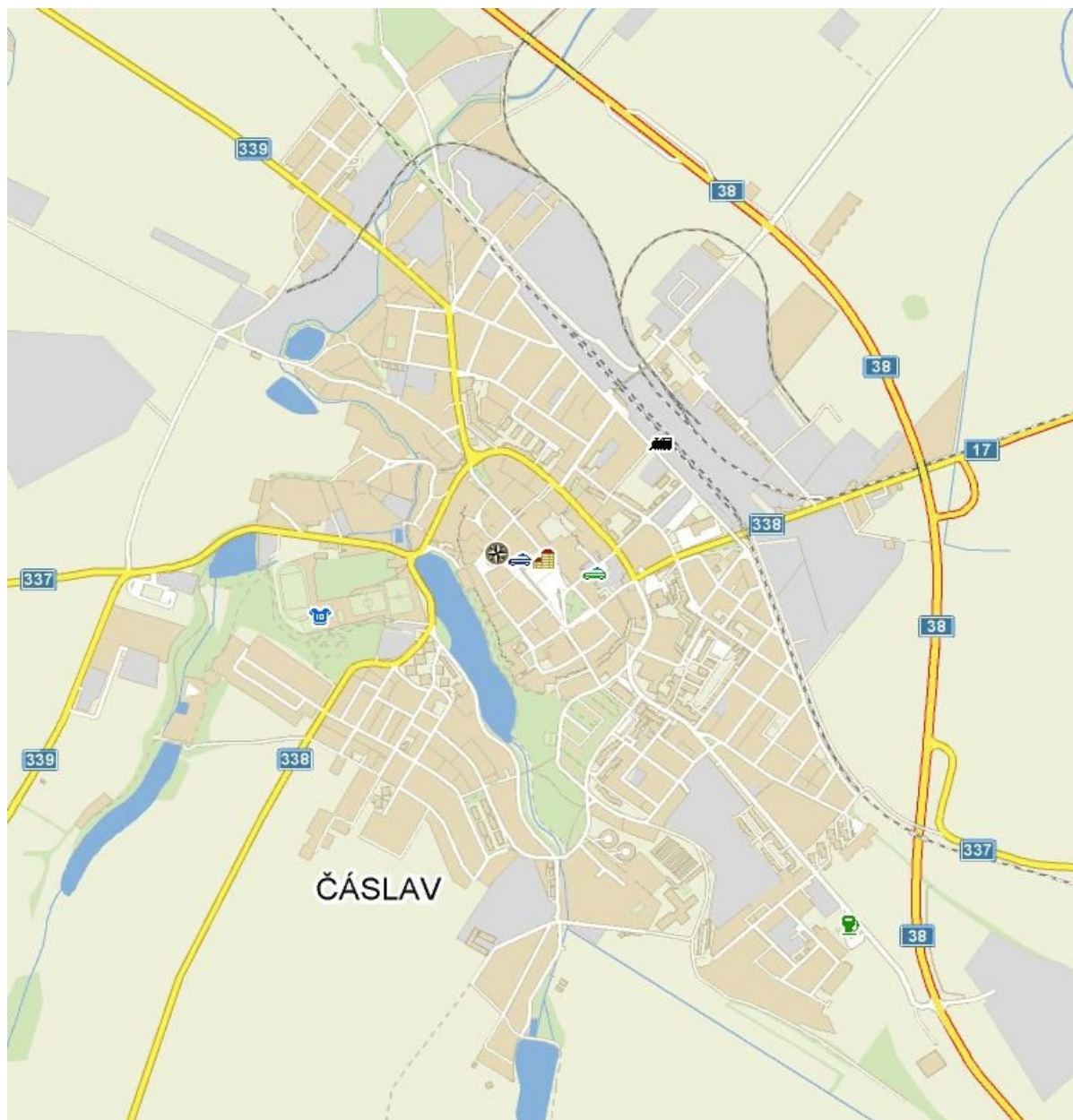
13. Uveď, která místa (max. 3) se Ti v Čáslavi líbí nejméně a proč? Poté je označ v přiložené mapě následujícím symbolem:

.....

protože:

14. Která místa (max. 3) se Ti v Čáslavi líbí nejvíce a proč? Poté je označ v přiložené mapě následujícím symbolem: ☺

.....
protože:.....

Zdroj: Seznam, Mapy. [online]. Aktualizováno 2008. [cit. 2008 - 12 - 10]. Dostupné z: <<http://www.mapy.cz/>>.

15. K jednotlivým obrázkům A, B, C, D, E napiš, co na nich vidíš a do výše přiložené mapy se je pokus zakreslit pod jejich označením (A, B, C, D, E).

Zdroj: Oficiální stránky města Čáslav. [online]. Aktualizováno 2009. [cit. 2009 - 4 - 15]. Dostupné z: <<http://www.meucaslav.cz/>>.

16. Které místo v Čáslavi by jsi Ty doporučil/a navštívit turistům?

.....

17. Navštívil/a jsi někdy některou z těchto oblastí? (zakroužkuj ty oblasti, které jsi navštívil/a)

Kačina	Kutná Hora	Žleby	Žehušice	Železné Hory
Chvaletice	Filipov	Chotusice	Zbýšov	

18. Chodíš rád/a v Čáslavi do lesoparku Vodranty?

ano, velice často
ano, ale jen občas
ne, téměř tam nechodím

19. V případě, že ano, za jakým účelem tam chodíš?

sport
procházky, odpočinek, relaxace
rybaření
jiný důvod:

20. Jsi spokojený/á se současným stavem lesoparku Vodranty?

ano, nic bych neměnil/a
ano, ale uvítal/a bych více laviček, odpadkových košů, úpravu sportovních zařízení
ne, rozhodně bych změnil/a:

21. Navštěvuješ ve škole nějaké zájmové kroužky? Pokud ano, jaké?

ano,.....

ne, nenavštěvuji

22. Nabízí tvoje škola nějaký z těchto kroužků?

přírodovědný

zeměpisný

turistický

nenabízí žádný z uvedených

23. Po skončení výuky ve škole:

odcházím/odjíždím hned domů

zůstávám ve škole

navštěvuji kroužky mimo školu

24. Ve volném čase chodím rád/a do přírody?

ano, často

ano, ale málokdy

spíše ne

ne, nechodím

25. Chodíš/jezdíš ve volných dnech s rodiči do přírody?

ano, pravidelně

ano, vlastníme chatu nebo chalupu

ano, chodíme po okolí v místě bydliště

ano, ale jen o prázdninách

spíše ne

26. Pokud jezdíte na chatu či chalupu, v jaké oblasti se nachází?

v okolí Čáslavi

ve Středočeském kraji

v ČR mimo Středočeský kraj

27. V okolí mé školy se mi nejvíce líbí (max. 3 věci):

.....

28. V okolí mé školy se mi nelíbí (max. 3 věci):

.....

29. Cítíš se v okolí školy bezpečně?

ano, cítím

ano, ale jen za světla

ne, necítím

bojím se tu

30. Kde by jsi jednou chtěl/a bydlet? velkoměsto (např. Praha) krajské město (např.

Pardubice)

menší město (např. Čáslav)

venkov

jiné.....

A kde konkrétněji? Čáslav

střední Čechy

ČR

zahraničí

Děkuji Ti za pravdivé odpovědi a čas, který jsi věnoval/a vyplňováním dotazníku.

Příloha č. 2 - Průvodní dopis pro ředitele základních škol v Čáslavi

Univerzita Karlova v Praze

Přírodovědecká fakulta

Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Albertov 6, 128 43 Praha 2: +420 - 2 - 2195 - 1389

Fax: +420 - 2 - 24920657, e-mail: ksgresk@natur.cuni.cz

Vážená paní ředitelko/paní učitelko,

Vážený pane řediteli/pane učiteli,

obracím se na Vás s žádostí o pomoc při zpracování mé bakalářské práce na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze.

Její téma je „Vztah k místu u žáků ZŠ - případová studie z Čáslavi“. Tuto práci zpracovávám pod vedením Mgr. Tomáše Matějčka z katedry sociální geografie a regionálního rozvoje. Součástí mé práce je dotazník vztahující se k tématu. Ráda bych Vás tímto požádala o svolení k vyplnění tohoto dotazníku Vašimi studenty. Zavazuji se, že veškerá takto získaná data a informace využiji pouze pro potřeby své bakalářské práce, případně pro své další studijní práce.

Otázky jsou zaměřeny právě na průzkum vztahu k místu a výsledky tohoto dotazníku se stanou zásadní součástí mé bakalářské práce. Některé otázky nabízejí možné odpovědi, kde stačí zakroužkovat jednu z nich. U ostatních otevřených otázek postačí pouze jednoduchá odpověď heslovitou formou, není potřeba dlouze rozepisovat. Celý dotazník, na základě pilotního šetření, zabere max. 20 minut.

Věřím, že Vás svou prosbou nebudu příliš zatěžovat a zdržovat ve výuce. Vaše případné dotazy ráda zodpovím na adrese m.zelezna@centrum.cz, popřípadě na adrese trvalého bydliště: Jeníkovská 581, Čáslav, 286 01. Číslo mého mobilního telefonu 731 464 595. V případě nejasností můžete samozřejmě kontaktovat i vedoucího mé práce Mgr. Tomáše Matějčka - email: tomasmat@seznam.cz, tel: 221 995 511. Předem velmi děkuji za spolupráci

Marie Železná

Mgr. Tomáš Matějček
vedoucí práce

Doc. RNDr. Dušan Drbohlav, CSc.
vedoucí katedry

CD s kompletními výsledky dotazníkového šetření